

Jutranja sonata.

Jutro moji bolni duši sije,
ki se prebudila je iz sanj . . .
Spev naj v prsih mi prepolnih vzklije,
da te harmonije zlijem vanj!

A ob meni svet prečudni ta!
Ko se zbuja, kliče mi pozdrave,
da se z dušo mojo poigra —
angel blagi, dvigni jo v višave!

Angel blagi, dvigni jo v višave
tja nad milijone žarnih zvezd,
dvigni jo iz teme in nižave,
kjer se zgrinja žalost in bolešt!

Duša mi je žejna, žejna, žejna . . .
Tja mi hoče, koder poezije
vlada moč pravečna in brezmejna,
koder smrtnosti nesmrtnost klije.

Koder smrtnosti nesmrtnost klije,
tamkaj ti cveteš, ljubezni raj!
Kar rodi se, ničnost vse zakrije,
ti si le od vekomaj do vekomaj . . .

Ah, kako je čarobna pravljica,
ki jo sluša duh moj nemiran:
Tam, kjer solza več ne moči lica,
oganj je ljubezni večne vžgan.

Ogenj je ljubezni večne vžgan
tudi v srcu, tudi v srcu mojem.

Solz studenec mojih je izpran:
vino pijem, smejem se in pojem . . .

Komu mari, kaj srce mi čuti?
Bo li bolje, če sem zlovoljan?
Smrt razvila črne je peruti —
bliža se moj zadnji, prvi dan . . .

Bliža se moj zadnji, prvi dan,
ki bo konec toge, vir pokoja.
Čakam ga pogumen in miran,
saj tako ti hočeš, ljubka moja!

Ali se nam kdaj po zimi toži,
če pomlad spe v gore in nižave?
Kri veselo mi po žilah kroži,
in oči mi gledajo sanjave . . .

In oči mi gledajo sanjave
zopet one mlade, zlate dni,
ko pošiljala si mi pozdrave
iz srca v srce, ki ti gori.

Večnost vso rad žrtvoval bi jaz
za preteklost, da mi še zasije.
Kaj li vem, če da prihodnji čas
neizmerno slast, da duh jo pije?
Neizmerno slast, da duh jo pije,
ko poljub na ustnih zagori —
te opisati mogoče ni,
nanjo le spomin mi v prsih žije . . .

. . . Nagni k meni se, ti moja roža,
ljubček tvoj na srcu je bolan!
Val me zlatih, mehkih laskov boža,
in srca je strah in boj končan!

In srca je strah in boj končan . . .
Mlad bolnik na postelji umira,
pogled — pol radosten, pol solzan --
tja, kjer solnce gasne, se upira . . .

O, poznam se, čutim svojo moč!
Kje, namišljene ste harmonije?
Pride noč in zopet prejde noč —
jutro moji bolni duši sije . . .

Suzana.

Spisal Fran Govékar.

(Dalje.)

IV.

Suzaninim posetom Lovrovega atelijéja je bil boj v njegovi duši odločen. Šestindvajsetletna ognjevita krasotica Suzana je premagala dvaindvajsetletno tiho in mirno plavolasko Agato. Lovro se je ogibal doma in soproge ter prebil večino dneva v atelijéju ali pa v Suzanini družbi. Pripeljala se je ali pa je prišla peš vsak teden parkrat v vilo; spremljala jo je navadno gospa Trudnova, starikava, suha vdova nekega trgovca, ki je znala o pravem trenutku stopiti v stran, gledati napeto skozi okno ter napraviti se gluho. S Suzano sta bili najboljši prijateljici in skrivnosti nista poznali med seboj. Včasih je spremljal Suzano trileten sinček, ali pa je prišla kar sama.

Ostala je pri njem vselej vsaj eno uro. Prišla pa ni nikoli, kadar je rabil Lovro pri svojih slikah odrasle modele, bodisi moške, bodisi ženske. Otroci pa je niso ženirali.

Slikarstvo jo je resnično zanimalo; nikdar se ni naveličala gledati, kako rasto pod Lovrovim čopičem podobe ljudi, živalstva in rastlinstva. Včasih je celo sama prijela za svinčnik ali kosce tuša ter delala po Lovrovih navodilih obrise in skice. To pa se je zgodilo le redkokdaj; najrajše je kramljala z Lovrom in se šalila z njim poredno in nagajivo.

Nikdar ji ni dejal Lovro, da jo ljubi. Pa tega niti ni bilo treba. Blisk v njegovih očeh, prebledevanje in nenadno zardevanje njegovih

lic, jedva zakrivano trepetanje glasu ji je povedalo s tisoč jeziki, da polni Lovru srce globoka, moška strast, ki se da le iztežka zaklepati.

In Suzana se je radovala te strasti. Laskalo je njeni ničemurnosti, da je vžgala žarko iskro ljubezni v prsah umetnika, katerega je spoštovala, hkratu pa jo je veselilo, da je pregnala iz njegovega srca Agato, ki je bila toli ljubosumna, toli egoistična, da svojega strahu pred tekmicami ni znala skriti. Po onem plesu je kazala Agata očitno, da mrzi Suzano. Na ulici se ji je ognila ali pa je gledala v stran, če pa sta se srečali vendarle, je ni hotela niti poznati več. To vedenje Agate pa je izzivalo odpor Suzane ter dražilo njeno žensko kljubovalnost. In prav zato ni odnehala, nego zahajala je še tem pogosteje k Lovru v atelijé.

Resnica pa je tudi, da ji je bila Lovrova družba posebno mila, da ji je bil umetnik že dolgo priljubljen, in da je ta priljubljenost vsled Lovrove strasti v njej le še naraščala ter se krepila bolj in bolj.

Toda o ljubezni nista govorila nikdar, dasi sta občevala že par mesecev.

Nekega popoldne pa se je pripeljala Suzana s svojim kolesom sama k Lovru v atelijé. Njena dresa je bila na levi strani oprášena in oblačena, levi rokav pa je bil celo raztrgan.

Blizu vile je imela nesrečo, da ji je kolo izpodletelo v kolovozu, in padla je ter si ob žičasti ograji raztrgala še rokav.

V kratkem krilu in moško ukrojeni bluzi, z belo čepico na črnih lasih je prišla v atelijé. Zahtevala je pri Mici vodo in ščet ter sedla na divan.

»Za Boga, kaj vam je?!« se je prestrašil Lovro, ko jo je videl nenavadno blede in z boleznim izrazom v licih.

»Ah, nič, nič . . . samo malo sem padla ter se pomazala.«

Hotela se je nasmehniti, toda smehlaj se ji je pokazil.

»Zdi se mi,« je pristavila tiše, »da sem si tudi nekoliko odrla ramo.«

Prijela se je za boleče mesto, a s pridušenim stokom naglo zmaknila roko s skeleče rame.

Med tem je prinesla nadušljiva Mica umivalnik z vodo in brisačo.

»Tako blede ste, milostljiva!« je dejala sočutno starka. »Kje ste se pobili?«

»Na rami.«

»Ah, da, glejte, glejte, kri je že prodrla rokav . . . Ubožica, kako vas mora bolet!«

In res je premagalo Suzano. Solze so ji silile iz oči, in trudna se je naslonila na divan.

Lovro pa se je sočutja poln nagnil k njej in dejal:

»Gospa, sleči treba bluzo.«

In iztegnil je roko po njenih gumbih na prsih, Suzana pa je vzkliknila vznemirjena:

»Ne, ne . . . vi ne smete!«

Rdečica srama ji je bušila v lice, in obrnila se je v stran.

»Oprostite . . . izpozabil sem se«, je dejal Lovro opravičevalno ter se umaknil.

Stara Mica pa se je dolgo zaman trudila, da ji odpne bluzo ter ji sleče rokav.

Suzana je zaječala glasno pri vsakem dotikljaju, in zobje so ji zašklepetali od bolesti.

Lovro pa se ni mogel premagovati več. S svojim nožkom ji je prerezal po šivu rokav od zapesti do rame in dalje do vratu.

Suzana se ni branila. Bolečine so jo premagale; legla je na skrčeno desnico na obraz ter stiskala zobe, ječeč vsak hip: »O, o, kako peče — kako skeli!«

In roka je bila razkrita.

Tedaj šele se je videlo, kako zelo se je pobila Suzana.

Do lehtu je bila odrta in opraskana roka, na rami pa je zijala rana, iz katere je curela kri, tekla pod pazduho in na prsi.

»Nesrečnica, kako se mi smilite!« je vzdihnil Lovro. »Koliko trpite!«

In lahno je pritiskal namočeno brisačo na ramo, izmival rano in odrto roko.

Stara Mica, ki se ni mogla priklanjati, je prepustila spretnejšemu slikarju Suzanino roko, pod katero je položila svoj zganjeni predpasnik, da se ne omoči in omaže gospejinega krila. In javkajoč je odšla težkih, drsajočih korakov doli v svoje bivališče po mehke obveze.

Suzana ni rekla ves čas niti besedice. Od skeleče bolečine v rami in od trganja v naglo otekajočem mesu je včasi zadrgetala, kakor bi jo zeblo.

Glasno pa je zopet zastokala, ko ji je zavezal Lovro z Micinimi obvezami rano. Solze so se ji usule iz oči, z zobmi je zaškrtala in stiskala pesti.

»O, o . . . kako to boli . . . kako žge — kako peče!« je ječala, Mica pa jo je tolažila. Arnike naj dene doma na rano, in v enem tednu bo zopet zdrava popolnoma.

In Suzana je potrpeala; bolečina je ponehavalala, in dobila je čut, da jo obveza hladi, kar ji je delo jako dobro.

»Hvala vama . . . ! brez vajine pomoči bi niti domov ne mogla. A sedaj pojde, mora iti!« je dejala in hotela vstati.

»Ne, ne, sedite — le mirujte,« ji je prigovarjal Lovro; »poskrbim vam voz, da se popeljete domov.«

In obrnivši se k Mici, ji je velel, naj gre pred vilo ter ondi počaka, da pride mimo kočija. Vsak hip pridrdra kak voz, katerega naj ustavi, če je prazen.

Mica je šla takoj čakati voza, Suzana in Lovro pa sta ostala sama.

»Nikdar bi si ne bila mislila, da bodete kdaj moj usmiljeni Samaritan,« je dejala Suzana, ko si je primaknil Lovro k njej svoj stol. »S čim se vam odslužim?«

Prijazno, odkrito mu je gledala v oči in prijateljsko mu je ponudila svojo desnico.

Lovro pa ji je stisnil roko med svojima, ji pogledal za hipec v njene krasne oči, ji poljubil burno desnico in položil svoje čelo nanjo.

In vsa kri mu je šinila v srce, da je pobledel kakor zid. Z motnim, zmešanim pogledom ji je zrl v obličje.

Suzana pa mu je objela glavo z desnico, vprla svoje omamne oči v njegove ter ga gledala dolgo; potem pa je pritisnila njegov obraz k svojemu ter dejala resno:

»Ti revež!« . . .

In ponudila mu je smehljaje svoja krasna usta ter šepetala: »Dragec, ljubim te!«

Zdelo se mu je, da se je razgrnil raj nad njim, da se koplje v sami luči, da okoli in okoli njega vse dehti in cvete, da čuje na desni, na levi in povsod le spev ljubezni in sreče. Govoriti ni mogel, nobene besede se ni domislil v tem hipu; bilo ga je en sam velik, vsega izpolnjujoč čut največjega blaženstva . . .

Spodaj pa so se odprla vrata, in začul se je Micin glas: »Hvala Bogu, vendar eden!«

Lovro je planil pokoncu kakor iz sanj.

Levica Suzane je postala docela trda. Mirno jo je morala tiščati k sebi. Bolečina pa je skoraj popolnoma izginila. Rdečica se je vrnila v Suzanino lice, in njene oči so gledale zopet pokojno.

Lovro jo je spremil molče k vozu. Izvošček je bil že naložil njeno kolo.

»Hvala — do svidenja!« je zaklicala Suzana iz voza, izvošček je pognal, in takoj nato je izginil voz za voglom.

»Do svidenja!« je ponovil Lovro napol glasno zase ter zrl v smer, kamor je odbrzela kočija. »Da, do svidenja, ti moja sreča, ti krasna moja muza!«

In ves poln gorkih čutov, se je smehljaje vrnil v svoj atelijé, odložil svoj slikarski plašč, se preoblekel in zapustil vilo.

Bil je prerazburjen, da bi mogel ostati na enem prostoru; v svobodno naravo je moral, da se umiri in zbere svoje misli.

Večerilo se je. Zadnji rob solnca je baš izginjal za zlatorumenimi gorami, in krvavordeča zarja se je razprostirala po zapadnem obzorju. Krasen dan je šel v zaton, še krasnejši se je napovedoval.

In vzdihnil je Lovro, premagan od zavesti nepopisne sreče:

»Le toni, toni, zlato solnce, ki si zrlu porod nove moje ljubezni, ki si bilo priča začetku novega mojega življenja!«

In vse misli, vse želje, vse nade so mu hitele za Suzano, katere baržunaste ustnice je poljubljal ravnokar, katere svileni lice se je tiščalo njegovega ter ga navdajalo z razkošjem. In pred očmi svoje duše je videl njene velike, krasne črne oči, zasenčene z dolgimi trepalnicami . . . videl je njene male, bujne, v poljubu drhteče ustnice . . . in zdelo se mu je, da čuti še vedno ob svojem licu božanje njenih vranjih las, ter da ga obdaje opojni vonj njene parfumirane obleke . . .

Kakor najslajša godba pa je slišal šepet Suzane: »Dragec, ljubim te!« —

Solnce pa je utonilo za gorami, zgorela je zarja, in umazanosome megle so se začele dvigati iz močvirnatih travnikov. Samotne breze so vztrepetavale, kakor bi jih zeblo pod nežnobelo kožico. Iz dalje se je začulo drobno zvonjenje, slično pretrganemu, sunkoma prodirajočemu ihtenju obupanke.

Lovro se je vračal. Čutu blaženosti se je polagoma pridružil glas vesti, ki mu je očital, da je krenil na pot, ki vodi v propast. In pred očmi mu je vstala Agata s svojimi velikimi, modrimi očmi, plaha, blede, tiha, z boleznim smehom ob bridko zategnenih ustih.

Zavest krivde ga je obšla, pobijala vse obnemogle njegove ugovore ter ga uklenila popolnoma. Nazaj, k Agati, k trpeči, čisti ženi, ki ga ljubi, da bi umrla zanj dvakrat, ako bi bilo treba — nazaj v tiho zavetišče mirne zakonske sreče ga je klicala bolna duša njegova . . .

A hipoma so zopet zasijale pred njegovimi očmi tajne, demon-skočrne oči Suzane, zagledal je njena kipeča, krvavordeča usteca, njene krasne zobe, videl venec njenih bujnih kodrov in — ah, zableščala je pred njim tista mlečnobela, atlasta polt njene gole rame...

In iznova ga je obšlo brezmejno hrepenenje, ki je zamorilo vse ugovore, zavrnilo vse ozire... in Suzana je zmagala. —

V.

Agata ni imela značaja, da bi se borila za svoje zakonske pravice, da bi se z raznimi sredstvi merila s svojo tekmovalko. Bila je za to preponosno, samega sebe spoštuječe bitje, ki ni znalo prositi, kjer je imela pravico ukazovati, ki se ni marala puliti za ono, kar je po vseh postavah njeno.

Ko se je seznanila z Lovrom, ga ni lovila; prav ničesar ni storila, da bi ga navezala nase in ga zamamila. In ko ji je dejal, da jo ljubi, je bila sicer srečna, a mu za to čuvstvo ni bila hvaležna. Čemu?! — Darovati je bila pripravljena samo sebe, kakor biser čisto dušo in telo — ljubiti ga z vsako mislijo, vsako željo... z vsako mišico, vsakim atomom svojim... Tudi ko jo je snubil, ni pokazala s prav ničimer, da je odlikovana, počaščena... To se ji je zdelo samo ob sebi razumljivo, naravno — logična posledica njiju razmerja. In nikdar mu ni mogla povedati, kako silno ga ljubi — nikdar se mu ni zapeljivo dobrikala — nikdar ga ni zvalila v svoje naročje s sredstvi, ki so ženskim sicer najbližja, a ki so se ji prav zategadelj zdela nizka, soproge nevredna... Tudi kot soproga je bila sramežljiva kakor nedolžna devica, trepetajoča pred izbruhi Lovrove strasti ter uklanjajoča se ji le s premagovanjem same sebe.

Lovru je tako vedenje Agatino ljubezen le množilo. Že drugo leto sta si bila mož in žena, a vendar si jo je moral vsako pot iznova osvojiti, vselej je moral nanovo z žarkimi besedami, z vročimi poljubi in burnimi objemi ukloniti njeno upornost — omamiti, premagati jo prav tako kakor v poročni noči... Zato pa je vladala med njima večno mlada, neizpremenjeno iskrena ljubezen, združena s prijateljstvom, kakršno je le med ženo in možem, ki sta srčno enako razvita in duševno sorodna...

Da, tako je bilo... Danes pa je vse minilo. — Pasivnost Agatina se je umaknila že pri prvem naskoku Suzanini agresivni ljubeznivosti; Agata se je zaprla v svojo sobo sama s svojimi bolestmi in svojim obupom ter skrita pred svetom plakala skoraj neprestano...

S svojim soprogom sta se videla navadno le pri obedu in pri večerji. A še takrat ni bilo večkrat Lovra domov, ker je spremljal Suzano v gledališče ali na koncerte ali s kolesom na izletu po mestni okolici, ali pa je sedel pri njej — doma ter ji pravil o svoji brezmejni ljubezni . . .

Agata je bila že poprej najrajša doma, sedaj pa ni šla nikamor več. In v samotnih dnevih je trpela Agata najstrašnejše muke užaljenega ponosa in besnega ljubosumja. A sovraštvo, katero je divjalo v njenem srcu do Suzane, je le množilo njeno veliko žalost, ki jo je držala v svojem objemu in jo dušila kakor neznosno težka mora.

Lovra pa ni prenehala ljubiti niti za hip.

Neprenehoma je razglabljala in trpinčila svoje možgane z vprašanji: Ali je res vsega kriva Suzana? — Ali ne zadeva del krivde tudi nje? — In Lovro? Ali ni le zapeljan in omamljen od te čarobne brezstidnice, ki išče zabave in užitka drugod, ker jih pri svojem soprogu ne najde? — Dr. Gregorčič s svojo ogromno plešo in dolgo, črno melirano, asirsko pristriženo brado slovi po vsem mestu kot puhel debeluh, dolgočasen patron brez življenja. In znano je, da jo je vzel le radi njene velike dote — ona pa ga je vzela, ker je hotela biti soproga odličnega moža, kateremu je odprta karijera do visokih, vplivnih mest . . . Suzana je dosegla, kar je hotela; v mestu je bila med prvimi, najodličnejšimi damami — njen soprog je vsak dan pričakoval, da postane sodni svetnik — njiju bogastvu se je klanjalo vse, in njena krasota je imela čestilcev nebroj.

A življenja željna Suzana je hotela imeti še česa družega — no, tega pri svojem soprogu ni našla . . . a iskala je to sedaj pri Lovru in našla . . .

Da, da, nesrečna sama v zakonu, ne trpi njeno zavistno srce, da bi bila srečna Agata, zato pa je zapletla Lovra s svojo rafiniranostjo v svoje čarobne mreže. Kdo ve, kaj vse je storila, da ga je privezala tako naglo nase! — Saj ni nezkušen mladenič, kateremu zmeša glavo slučajen ženski smehljaj, nehote pregorko izgovorjen pozdrav . . . Ne, ne, Suzana je zamamila Lovra s sredstvi, katerim se ne bi mogel menda ustavljati nihče, najmanj pa občutljiva, vtiskom se ne odtegujoča narava umetnika, ki je mehak in upogljiv kakor vosek . . .

In Agata je opravičevala svojega soproga in sovražila tem silneje Suzano.

»Ali je morda že njen, ves njen?!«

To vprašanje ji je postalo fiksna ideja. Ako ni prišel zvečer domov ter je bilo že pozno v noči, ne da bi ga bila slišala vrniti se, je trpela brez spanja vprav neznosno.

»Kje je? — Ali pri njej?«

Često je planila kakor blazna iz postelje, letala po sobi semtertja, odpirala v lahki nočni obleki okno ter gledala na ulico, nestrpno poslušajoč, ali še ne prihaja . . . Toda ni ga bilo . . . Vsa trda od mraza, se je vrnila zopet v posteljo ter izkušala zaspati. Tiščala je oči, siloma hotela misliti na kaj drugega — zaman: »Kje je? — kje je? — Ali pri njej?!« — se je izpraševala vedno in vedno, da zaspati ni mogla. Neprestano je dvigala glavo, vlekla na ušesa, ali ne začuje znanih korakov — in kadar je zaslišala šum, je kakor odrešena legla, zakopala glavo v blazine in bridko jokala.

Večkrat, ko je slišala, da so se odprla vrata njegove sobe, jo je gnalo, da poleti k njemu ter ga vpraša:

»Moj Bog, kod si hodil — kje si bil tako dolgo? — Blaznela sem od skrbi in žalosti.«

A vstala ni, vprašala ga ni nikdar, tudi po dnevi ne . . . Ponos ji je tiščal ustnice skupaj, in rajša je trpela, nego bi se ponižala ter mu pokazala, da je ljubosumna . . .

Lovra pa je njen ponos jezil ter ga utrjeval v njegovi trmi. Ponižanja v oni noči, ko je pred njenimi vrati zaman prosil odpuščenja, ni mogel pozabiti. Ker pa je postala razen tega Agata v zadnjih mesecih še bolj samasvoja in pa suha, mrtvaško bleda ter prepadla, se ji je umikal tem laže in tem rajši. Ko jo je sedaj primerjal s Suzano, se mu je zdela soproga naravnost grda in odurna, tako da se je čudil sam sebi, kako je mogel biti še nedavno zaljubljen v tako zanikarno bitje. In naraščalo je v njem kesanje, da se je dal kdaj premotiti svoji sentimentalnosti, da je imel toli slab trenotek, da se je v Agato resno zaljubil ter jo snubil. In celo oženil se je! Sam zlodej ga je motil takrat . . . O da bi bil danes svoboden, samsvoj, neodvisen! Kako mirno bi živel in — brez slabe vesti!

Jezil se je na Agato, proklinjal hip, ko se je zagledal v njene ponižne, modre oči, ko ga je navdala z občudovanjem njena tiha, vdana, plemenita narava — proklinjal sebe samega, proklinjal svojo usodo ter iskal utehe pri Suzani.

A našel je ni.

Po oni nesreči s kolesom sta postala Lovro in Suzana neločljiva. Ure in ure je prebila pri njem v atelijéju, se valjala po divanu, pušila

cigarete ter poslušala Lovra, ki jo je moral zabavati s tem, da ji je pripovedoval o svojih veseljaških akademskih, idealov polnih letih v Monakovem, Parizu, Benetkah in Rimu. Ali pa je ležal poleg nje na tleh na kolenih, ji poljubljal roke, usta, vrat, lase, oči . . . vse, vse, kar so dosegle njegove ustnice . . .

Suzana ga je znala izzivati, da je jecljal od poželenja in da jo je kakor blazen prosil, rotil in prosjačil, naj ga usliši — naj bo njegova . . . Suzana pa se mu je smejala, navidezno ga mirila ter tolažila, pri tem pa ga žarko pogledovala, šepetajoč mu v uho:

»Nestrpnč! — Kaj nisi dejal, da sem tvoja muza, tvoja boginja?! tvoj vzor?! — In oblatiti hočeš svoj ideal, svojo muzo? Ah, vi moški, kako nizki ste v svoji ljubezni!«

Melanholsko je nagnila glavico z razkuštranimi svojimi vranjimi lasmi ter tožila obupano:

»Resnične, nad vsakdanjost vzvišene in nesebične ljubezni ni na svetu! — Da, da, tudi ti si tak kakor vsi drugi — in to me boli, pa razočarana sem.«

In vstala je, si ogorčena dela klobuk na glavo ter odšla, ne meneč se za Lovra, ki je bil prestrašen in obupan.

Tako se je zgodilo često, a naslednjega dne je zopet prišla, in komedija se je odigrala med njima iznova.

»Nikdar, nikdar, moj dravec,« mu je dejala. »Ne misli na to več, a bodi moj mirni, vdani prijatelj, kakor sva se domenila . . . Tako mora ostati radi naju, ako želiva, da sama ne podereva vsega ter se ne razločiva prenasičena in — umazana . . . Ne, ne, dravec, ljudske ljubezni nočeva poznati med seboj, nego le ono višjo, čisto, a tem globljo in senzitivnejšo strast, kakršno poznajo samo bitja najrazvitejših čutnic.«

In razvijala mu je neko čudno teorijo asketične strasti, ki ji podaje baje največjih užitkov brez obžalovanja, brez — srama in brez oglašanja vesti . . . Dopovedovala mu je, da ji je ona druga ljubezen ostudna, podla, živalska, nepopisno ponižujoča — zato pa ne mara niti slišati o njej nikjer — nikdar več — niti doma — pri gospodu soprogu . . . Ne, ne, tudi soproga je pridobila po prvem otroku za svojo ljubezen. In z zaničljivim, ironskim nasmehom je pristavila:

»Hvala Bogu! — Kadar pa mu oslabi volja, si pomore zunaj hiše . . . vem. A kaj me briga to!«

Tudi k njej na dom je hodil Lovro.

Soproga ni bilo nikdar doma; tičati je moral dopoldne in popoldne v pisarni, a kadar je prišel domov, se je zaprl v svojo sobo

ter delal ondi neutrudno dalje. Čestihlepnost ga je priganjala k neumornemu delu, duševna njegova omejenost pa ga je priklepala za pisarniško mizo, da se je ubijal z najlažjimi vprašanji ure in ure. Kolikor mu je bila narava skopa glede duševnih darov, toliko bolj ga je nagradila z vztrajnostjo. In delal je kakor stroj neprestano ter si odtegnil jedva par ur za jed in spanje.

Nekega večera pa se je zamudil slikar dalje pri Suzani nego po navadi. Pri vratih stoje, sta se objemala v slovo Lovro in Suzana ter se med vročimi poljubi dogovarjala, ob kateri uri se snideta naslednjega dne, ko so se zunaj na hodniku odprla vrata in je vstopil sodnik Gregorčič.

Lovro je vztrepetal in pobledelel, ko je zagledal debeluhca z oglato pristriženo, kakor na licih prilepljeno brado. Vročje mu je postalo, in ni si vedel pomagati.

Suzana pa je ogovorila soproga mirno:

»Ah, težko sva te pričakala! Gospod akademični slikar Dolinar bo tako ljubezniv ter me bo učil poslej vsak teden dve uri slikanja.«

Sodnik je snel počasno svoj cilinder ter, pokazavši svojo ogromno plešo, dejal zaspano:

»Veseli me, gospod! Upam, da bode Suzana naglo napredovala, saj zna že nekaj slikati . . . Ah, jaz pa imam toliko dela, da ne utegnem niti misliti na take igrače.«

Turobno je povetil svojo plešo, podal slikarju roko ter odšel v svojo sobo . . .

Lovro se je oddahnil, Suzana pa se ga je oklenila okoli vratu ter se smejala:

»Lagati znam, kaj ne? — Ah, laž je naše edino orožje, s katerim smo ženske v borbi z moškimi močnejše! — In kaj se briga ta moj medved za resnico! Glava mu je polna aktov, in vesel je, da ga nisva zadržavala . . . O, vzor moža je moj Ignacij,« se je rogala Suzana.

In ponudila mu je svoja živordeča, mala usteca, se vsesala v njegove ustnice kakor polip in jih ni izpustila dolgo — dolgo.

Potem pa ga je s svojimi krasnimi zobmi ugriznila v vrat, da je zastokal, ter ga porinila skozi vrata. —

Tako so minevali Lovru v ljubezni do Suzane meseci, ne da bi se bilo njiju razmerje izpremenilo količkaj . . .

Bila mu je vedno vesela in zanimiva ljubica, ki mu je dovoljevala vse, kar se je strinjalo z njeno teorijo asketične strasti, ki vse

obeta, a ne podarja ničesar, ki budi najvrednejše želje in najbujnejše nade, a ki ostane pri tem vendarle jalova, brez utehe . . .

Neplošno, neutešeno in strplo pa je ostalo tudi hrepenenje, ki je izpolnjevalo brezkončne prečute noči bedne Agate.

Omagal je njen upor že davno . . . uklonil se je njen ponos, in tekom minolih strastnih mesecev ji je oslabela njena volja, da je postala žrtva svojih čustev, ki so jo vlekla k Lovru, katerega je ljubila danes prav tako z vsemi čutnicami kakor v prvih dneh zakona.

In v temnih nočeh je iztezala roke, šepetala strastno njegovo ime ter plakala, plakala . . .

Nič več ga ni bilo k njenim durim — nikdar več je ni prišel prosit, naj ga posluša . . .

Ah, ko bi bil vedel, koliko sreče ga pričakuje v njeni sobici, kako polno srce koprni po objemu njegovem . . . o, gotovo bi prišel in jo pritisnil na svoje prsi ter ji dejal, da jo ljubi zopet kakor nekdanj, da je ni nehal ljubiti nikdar . . .

Docela omajan je bil njen upor . . . smrtno ranjen njen ponos . . . ubita njena volja . . . Le malo še, in stekla bi bila sredi noči z razpuščenimi lasmi v njegovo sobo, ihteč in plačoč:

»Vzemi me zopet . . . naj se konča to strašno življenje . . . saj ti odpuščam — pa odpusti še ti meni!«

A šla vendarle ni, nego trpela je dalje, uničena duševno in telesno.

V teh strašnih, brezkončnih nočeh pa se je premetaval na razbeljeni svoji postelji tudi Lovro.

Tudi on je koprnel in hrepenel, iztezal roke v temo ter ječal: »Suzana, Suzana!«

Odrešenja pa ni bilo.

VI.

Robert Koder, c. kr. vladni koncipist, je pričakoval v svojem samskem stanovanju gospo — Suzano.

Kakor vselej mu je tudi danes prinesel k obedu znan postrešček, ki je užival v mestu renomé najzanesljivejšega postillona d' amourja, bledovijoličast kartonček s fantastično zvitim monogramom v secesionistovsko poslikanem kuvertu. Na kartončku je stala samo številka 3 — sicer nobene črke, nobenega podpisa . . .

No, Robert Koder je številko razumel, in kakor vselej je tudi pri tej priliki odšel líki kip mirni in molčeči postrešček s prehvalnim poklonom . . .

Koncipist je bil mladenič fin de siècle. Vsaj sam se je nazival tako. Narava ga je sicer z možganskimi vozli precej skopo obdarila, toda zato mu je naklonila veliko porcijo domišljavosti, bogate starše in vplivnega botra; zategadelj pa je užival brezskrbno življenje, in njegova karijera je bila vsestransko zavarovana in natančno očrtana.

Ako pojde po načrtu njegovih protektorjev, se ustavi njegova ladja v luki okrajnega glavarja; ko vstopi v pokoj, dobi primeren križec ali pa celo črkici »pl.«.

Koncipist Koder je vedel natanko za ta načrt svojih pokroviteljev, bodočnost mu je bila znana do pičice, in svoj živitopis je imel že spisana v skritem predalcu svoje miznice . . . Le dneve in leta svojega imenovanja za komisarja, nadkomisarja in okrajnega glavarja je bilo treba na dotičnih mestih vpisati, drugo je bilo Kodru že skoraj vse naprej znano . . . Nobenih idealov, nobenih iluzij ni gojil gospod c. kr. koncipist glede svojega poklica, nego le čakal je, da pride trenotek, ki ga brez sodelovanja pomakne više in više. Seveda je bilo to čakanje silo dolgočasno, moreče in duhomorno.

Čudno ni torej, da se je Koder rad nazival s skrivnostno aristokraškim prilastkom »fin de siècle«.

Njegov oče je imel velik hotel; včasih je bil natakar, prav izprva pa pošten slovenski hlapec.

Robertu sedaj in nikdar ni nedostajalo denarja. In znal ga je rabiti. Že kot akademik je izpraznil do dna kupo uživanja, ravnajoč se po Lutrovem epikurejskem geslu, da treba ljubiti ženske, vino in petje, ako človek noče, da bi ga smatrali ljudje za norca. V tistih letih je bil Koder seveda v svojem uživanju še naiven mladenič, ki ne izbira in ne išče, nego jemlje vse od kraja . . .

Danes, ko je važen uradnik avstro-ogrske vlade, je seveda že docela drugačen mož, danes je »finesar«, blazirano bitje rafiniranega okusa, imponujoče izbirčnosti, nečuvvene elegance in aristokraških manir.

Stoiški dolgčas je razlit vedno po njegovem obrazu, ustnice so mu namrdnjene v truden ali resigniran ali pa še navadnejše v zaničljiv, porogljiv nasmeh, iz ust pa mu prihaja le cinično dovtipkanje ali pa s fino orakovičeno desnico elegantno prikrievano, vendar pa glasno — zdehanje . . .

Moda mu je delala edino skrb. V celi deželi je bil Robert Koder najmodnejše oblečeni kavalir. Njegovi prijatelji, ki so bili njegovi verni posnemalci, so trdili, da je imel v Parizu najetega človeka, ki mu je brzojavno sporočal vsako novo nianso v modi ter mu po-

šiljal najbrzejšim potom nemudoma najmodnejše cilindre, kravate in zavratnike, suknje in hlače, telovnike in plastrone, črevlje in palice, pa tudi parfume, gamaše, gumbce in žepne robce . . . skratka vse, kar se pokorava tiranici modi.

A tudi strigel, česal in bril se je Koder vedno po poslednji pariški modi ter nosil sedaj dolgo »umetniško« vrasuljo, sedaj je bil ostrižen do polti, sedaj ga je krasila lepa dolga »Makartova« brada, kmalu nato pa sta mu širlela pod nosom le dva navpično, à la Viljem II. navihana brka.

Da, da, Koder je bil živa senzacija — posebljen modni journal.

Kadar se je prikazal s svojim širokim, v sredi tesno zoženim, kakor luč se bleščečim cilindrom s širokimi, močno zvitimi kraji, z zavratnikom, ki mu je oklepal vrat prav do brade in tilnika, z ogromno črno svileno kravato à la Werther, z žilejem opekaste barve in štirimi vrstami belih roženih gumbov, v dolgi črni, preko pasu tesni, svileno podloženi suknji, a navzdol čim bolj šireči se in segajoči skoraj do kolen, v ozkih sivih hlačah, v belih gamašah ter lakastih črevljih — kadar se je prikazal Koder s svojo velikansko rožo na prsih in z drobno, suho paličico v krvavordeče orakovičeni desnici v drevodu, tedaj se je zdelo, kakor bi zašel modern Apolon med prozaične zemljane. Vse je strmelelo, vse ga občudovalo in popraševalo, za Boga, kje vendar ima svojega krojača, ki ga toli krasno oblači.

Koder pa se je takrat trudno nasrnil ter plaval v blaženstvu, da igra med salonskimi levi prvo violino.

In kmalu ga je posnemala vsa mestna jeunesse dorée . . . po vseh prvih restavrantih in po drevoredih si videl kravate à la Werther . . . žileje opekaste barve . . . bele gamaše . . . široke prepasane cilindre z zvitimi kraji in »zobotrebce« mesto palice . . .

In celo nekatere dame so nosile bele gamaše, ogromne kravate ter moško prikrojene bluze z všitim opekastim telovnikom . . .

Toda ta moda ni trajala dolgo, in kakor Protej je iznenadil Koder svet zopet in zopet z novo senzacijo.

Stanovanje Kodrovo pa je bilo med samskimi stanovanji v vsem mestu prava specialiteta. Čdkar je bil postal namreč on, Robert, gospodar najetih sob, še ni stopila vanje moška noga . . . S prijatelji je opravil vedno vse v uradu, v kavarni, v hotelu ali v draštvenih sobah — doma ni sprejel nikdar nobenega moškega.

Da je bila vsa lišna oprava, pohištvo, preproge, zastori, slike Kodrovih sob najmodernejše, je naravno. Zato je žrtvoval velikanske

vsote, a te secesionistovske krasote so smele gledati le njegove prijateljice, sicer nihče na svetu.

To je bila Kodrova muha, na katero je bil prav posebno ponosen, saj se mu je zdela nenavadno originalna, duhovita in docela dekadentska. Gotovo pa je, da ga je delala ta muha interesantnega ter da je zvalila skrivnostnost koncipistovega stanovanja k njemu to in ono radovednico, ki bi sicer ne bila prišla nikdar.

In med temi je bila tudi Suzana.

Rafinirana eleganca in blazirana ciničnost koncipista sta jo polnili sicer že dolgo s posebnim zanimanjem; rada se je pečala z njim, se zabavala nad njegovimi fino parfumiranimi podlostmi ter se radovala njegovega prezirljivo zmagovitega dobrikanja. Pametnega, resnega pogovora s plitkim koncipistom sicer ni bilo možno niti začeti, a družabnik je bil vendarle vzoren, in iz vse njegove bitnosti je dihala neka posebna strast, ki je molče zmagovala in brez boja klanjala k tlom vsak upor ženske.

In Suzana je bila prišla v Kodrovo stanovanje — lani se je bilo to zgodilo — odslej pa je prihajala k njemu redno vsak mesec vsaj enkrat . . .

Vsako pot mu je poslala kartonček s fantastično zavitim monogramom v secesionistovsko poslikanem kuvertu s kako številko, ki mu je naznanilo uro, ob kateri naj je čaka doma popoldne.

Tako jo je torej pričakoval Koder tudi danes.

A ne kakor drugikrat!

Danes ni prebiral Pierre Louysovih in Prevostovih romanov, danes ni listal po svojih krasno vezanih albumih mojstrsko frivolnih slik pariških Ev, danes ni ogledoval perverznih fotografiranih skupin, razobešenih po stenah in razpostavljenih po stolicah in kaminu . . . z ničimer se ni danes pripravljaj koncipist Koder na svoj poset . . . mračen, rumen, kakor bi bil zlateničen, je strmel predse, škrtal z zobmi, krčil prste v pest ter hropel od silne togote.

Ubijem jo! — ubijem! je sikal. Kako me je varala! — nizko, podlo kakor počestna cunjica . . . A jaz sem si domišljaj, da jo poznam skozinsko, da poznam vse ženske, da me varati ne more nobena več. Ha, ha! — Ta večna ženska zagonetka je tem blatnejša, čim več in bolj se baviš z njo! — A jaz jo izplačam — pokažem ji, kdo je Robert Koder!

In besno je razmišljaj, s čim bi Suzano huje udaril, s čim bi se groznejše maščeval, ker je izvedel prav danes, da ga nikoli niti malo ni ljubila, da se ji zdi le glup original in čedna, moderna igra-

čica med čestilci ter da hodi k njemu samo radi navade in radi zabavne izpremembe . . .

Gospa Trudnova, tista starikava, suha trgovčeva vdova, Suzanina najintimnejša zaupnica, se je bila ž njo hudo razprla. Suzana jo je razžalila, in togotna vdova je prišla takoj povedat Kodru, da zahaja Suzana že več mesecev v Lovrov atelijé, ter da prihaja Lovro skrivaj k Suzani na dom . . . In zlobna ženska se je Kodru nalagala, kolikor se le more nalagati bivša najboljša prijateljica! — Pravila mu je pa tudi, kako se studi Suzani lastni soprog, s katerim se je poročila iz gole sebičnosti, kako ji je Koder le elegantno, parfimirano in modno načičkano — sredstvo . . . sicer pa nič, prav nič, a Lovro Dolinar ideal — bog! — katerega ljubi in moli . . .

In Koder je izprevidel, da je igral pri Suzani zares vprav finde-sièclesko ulogo! —

Afektirana blaziranost, njegov odvažni cinizem, vsa njegova frivolna dovtipnost je izginila mahoma v nič, in njegovo srce se je zavilo v docela vsakdansko, filistrsko ogorčenost in povsem starokopiten sram.

Obšla ga je najglobočja užaljenost, obenem pa pekoča slutnja, da ni Suzana edina ženska, ki ga je tako zlorabljala, nego da je bil zasmehljiva, ostudna igrača vseh tistih radovednic, ki so ga posečale, in o katerih si je prevzetno domišljjal, da jih je zamamila njegova dekadentna zunanost, njegova finesarska blaziranost . . . Domneval je doslej, da se okorišča sam, toda le izkoriščan, uničevan in izmozgavan je bil, dočim so se mu »žrtve« — rogale.

Kodra je bilo samega sebe sram . . . v obraz bi si bil najrajši pljunil ter izlil nad lastno glavo ves svoj pereči cinizem in zasmehljivi sarkazem. Toda bil je vase preveč zaljubljen . . . puhli njegovi možgani so naglo omagali v presojanju lastne osebe — in zasmilil se je sam sebi.

Takele so te ženske, si je mislil, pa človek potem ne bodi pesimist in mizogin! — Kdo bi po tako žalostnih izkušnjah ne postal črnogledec in zaničevalec, sovražnik ženstva?! — Naša mladost, naši ideali, naše najboljše duševne in telesne moči . . . vse postane rop teh polipov, teh parasitov človeštva! — Moški, gospodar stvarstva, krona vseh bitij, jim je le v zabavo, v podel užitek, v zlorabo in izkoriščanje! — In pri vsem tem je najtragičnejše dejstvo, da, čim plemenitejši, nadarjenejši in genialnejši je moški, tem ničvrednejšo in sramotnejšo ulogo mora igrati v komediji življenja vsled teh ženskih kloščev in krpeljev!

In Koder je mislil nase ter besnel hujše in hujše.

Ubijem jo — starem — zmanem — kakor smrdljivo stenico jo pohodim — da bo pomnila, kdaj je zlorabljala mene!

Pred dušo mu je stala vedno suha Trudnovka s svojimi zvodniškimi očmi in svojim hinavskim fistelskim glasom:

»Vedno tičita skupaj . . . ali je ona pri njem v atelijéju . . . ali je on pri njej doma . . . ali pa se vozita s kolesom po okolici . . . vedno sta skupaj! — In kako se spogledujeta! Poštenega človeka je kar sram. In tisto stiskanje rok . . . nasmehovanje . . . tisto skrivanje poljubov — oh, greh na greh! — Pozno na noč sem videla iz Gregorčičeve hiše prihajati slikarja, ki je bežal, kakor bi ga preganjala slaba vest z ognjenimi biči . . . Uboga gospa Agata! Šele drugo leto je omožena, pa ima že prešestvujočega soproga! Kolika nesreča! In tako blaga ženska je! — Slišala sem, da je od same žalosti in od samega obupa težko obolela . . . kri se ji uliva . . . jetiko ima — dolgo ne bo več! — Agata je njena žrtev, pa vi tudi, gospod koncipist. ,Ta lepa opica je v eni stvari pikantna specialiteta — samo zato je potrebujem včasí.« — Tako mi je rekla večkrat o vas in se satansko rogala vaši ljubezni . . . Da, da, ta ženska je infernalsko bitje!«

Rufijanka je blatila svojo bivšo prijateljico, kolikor je mogel lagati njen hudobni jezik, ter razplamenila Kodra docela.

Maščevati se moram — moram nad njo, in prav danes mi pride brezstidnica sama v pest. Čakaj, krasni satan, jaz ti polomim rožička!

In Robert Koder je čestital samemu sebi, da je poverila usoda njemu nalogo, osvetiti vse varano in egoistično izrabljevano moštvo nad Suzano, nad to krasno zastopnico ničvrednega zaroda.

Tedaj pa je zapel zunaj zvonček . . . odprla so se vrata, in, zavita v gost temen pajčolan, vstopila je Suzana.

Mirna, zmagovita, a iskrečih se oči in bledih lic kakor vedno je bila Suzana tudi v tem hipu, ko je prestopila prag brloga skritih svojih grehov.

In ko je vrgla z ramen temni svoj plašč, ki jo je delal na ulici celo najboljšim znancom tujko, se je ozrla na Kodra, kakor so se pač ozirale le rimske Mesaline po svojih — sužnjih.

A ostrmela je. Koncipist ji danes ni padel pred kolena, jecljaje od strasti in pohote blazne besede . . . zelen in rumen v obrazu, se je ključil tam na otomani v besni, a onemogli jarosti ter jo zrl s svojimi mačjimi očmi nalik zveri, predno naskoči svojo žrtev.

Suzana pa se je zasmejala s svojim najlepšim altom.

»Gospa Trudnova je bila torej že tu! — In povedala vam je vse -- vse?«

»Da, vse . . . kača!«

»Stara zvodnica je torej opravila samo ono, kar sem hotela storiti prav sedajle sama.«

Suzana je segla z gesto ponosne kraljice zopet po svoj plašč, Koder pa je planil pokoncu, ga ji iztrgal iz roke ter besnel:

»Meni to — meni to! In vi, brezštidna vlačugariča, kateri morem pred vsem svetom štrgati ž obraža hinavško lažnivo krinko! — vi me lučate proč kakor izžeto čitrono! — Izplačam vaš štrašno — štrašno!«

»Svobodno vam!« je dejala Suzana ter skomizgnila malo marno z rameni. »Storite, kar hočete, sama se ne bom branila — toda branili me bodo drugi in morda gospodje, ki starejo koncipista Kodra kakor peta črva . . . O, le osvetite se! A tudi drugi nosijo krinke, in če jim jo strgam jaz, se bodo sramovali hujše od mene . . . Zakaj kričite? S kakšno pravico? — Pridobili me niste, sama sem si vzela vas, ako sem hotela in kadar se mi je zljubilo. Čemu hrumite, kakor da se vam je izneverila ljubica, ki vam je prisegla zvestobo?! — Ali sem kdaj ljubila vas? In vi mene? Ne, nikdar, nikdar! Svobodna sem prihajala in odhajala — svobodno vas ostavljam. Roka je umila roko . . . ne dolgujeva si prav ničesar! Ali ni tako, gospod?«

Strme je poslušal Koder Suzano, in obšla ga je temna slutnja, da je njegovo fin-de-sièclesko mišljenje in čutenje napram Suzaninim nazorom naravnost vaščansko.

In ta slutnja ga je uničila, da je šepetal skoraj plašno:

»Šatanška štel!«

»Ne, bila sem,« ga je zavrnila Suzana. »Črna in umazana, grešna, blatna, ostudna sem bila . . . vredna satana, dokler sem se bavila le z vami, glupci in podleži — a danes nisem več taka. Našla sem si moško srce, katero sem položila visoko na svoj oltar, da klečim pred njim in ga molim. Našla sem moža, katerega časti vsaka moja misel ter ga poželi vsak moj čut . . . nevredna sem ga bila doslej, a z današnjim dnem sem ga vredna. Saj ga ljubim . . . ah, tako vreló ljubim, kot nisem ljubila še nikdar v svojem življenju!«

In Suzanine oči so zaplamenele v strastnem zamaknjenju, bujne prsi so ji drhtele ob zanosnem hrepenenju, in roke so se sčskače krčevito.

»Vse za menoj,« so šepetala krasna njena usta. »Moja strašna leta ob strani ostudnega moža, sličnega kosmatemu pajku . . . moje blodnje . . . moji grehi . . . moj obup . . . vse za menoj. A pred menoj sreča, blaženost cele ljubezni do moža, genija, ki je ves moj! — ves moj!«

Hipoma se je zgrudila na koleno in bridko zaihtela . . . in plakala je solze kesanja, očiščenja . . .

A energično se je dvignila zopet, si otrla obraz, se zavila v svoj plašč ter odšla, ne da bi se ozrla na Kodra.

In ko je stopila iz hiše, je bila zopet mirna, zmagonosna Suzana, le tista ironska poteza okoli njenih ust se je izgubila docela.

Čutila se je srečno kakor še nikdar. In ko je prišla mimo cerkve, je stopila vanjo ter po dolgih dolgih letih prvikrat molila zopet iz srca, zaupno, vdano, vneto in goreče . . . saj je prosila Boga sreče zase in za — Lovra.

(Konec prihodnjič.)

Vzdihi.

I.

<p>Vuricah večernih za teboj jaz plakam, dušo svojo bolno s solzami namakam.</p>	<p>Vsaka vroča kaplja, ki na dušo kane, mojemu telesu vsaka nove rane.</p>	<p>Ti pa vročih solzic mojih ne umeješ; morda zdaj v objemu drugemu se smeješ...</p>
--	--	--

II.

<p>Umiralo je solnce... Jelše so šumljale, kot bi govorico med seboj kramljale.</p>	<p>Jaz, le jaz umel sem šepetanje bajno, jaz, le jaz umel sem govorico tajno...</p>	<p>Slišal sem besede: »Nehal boš trpeti, malo dni na nebu solnce ti še sveti...«</p>
---	---	--

III.

<p>In vendar še živim! Da, da, še trepetajo nervozno ustnice in želje plapolajo</p>	<p>in silijo na dan, a duh je vero zgubil v svoj svetli ideal, ki ga nekdanj je ljubil,</p>	<p>ki ga nekdanj častil je: a to ni več življenje, poslednji le je vzdih, brezupno hrepenenje...</p>
---	---	--

Adrijanin.

O zrakoplovstvu.

Spisal prof. dr. Simon Šubic.

(Konec.)

og ve, koliko izkušenj bo treba nabrati, koliko nesreč prebiti, predno iz začetnega semena dozori zrel sad, kakor se je n. pr. iz lučalnice pastirske razvilo streljanje, kakor so se škripajoča in stokajoča lesena kola predelala v lokomotivo, ali kakor je izdolbeno deblo v podobi korita počasi izpreminjalo svoje podobe do sedanje parne ladje na morju. Vsako tako razvijanje in izpopolnjevanje potrebuje časa po več desetletij, da, tudi po več sto let. V boju s takimi nevarnostmi in zaprekami ni moči delati brez silovitega napora, treba je bistrskih glav in hladnokrvnih, neprestrašenih voditeljev in oskrbnikov prvotnih naprav. Tako se godi z gibalom, tako tudi z mnogovrstnim drugim orodjem na zrakoplavu.

W. Kress hoče, da bi mu gonil zrakoplovni vijak bencinov motor. A kake skrbi dela teža takega stroja, posebno če je treba, da razvija iz sebe 16 do 20 konjskih moči! Stroj, ki stoji na trdnih tleh, tehta za vsako konjsko moč po navadi 80 do 100 kilogramov; Kress je pa prisiljen, preskrbeti si lahek stroj, ki ne bi tehtal nad 10 kg, pa bi vendar opravljal dela za polno konjsko moč, če ne mu stroj potlači s svojim prevelikim bremenom zmaja na tla! Vprašanje je torej na vrsti, ali bo Kress mogel preskrbeti si tako lahno in vendarle dosti močno mašino? Kress sam je inženir in izvrsten mehanik, saj si je vse stroje, kar jih mu je bilo dozdej treba za poskus, izdelal sam. A svet ima zraven njega po Avstriji in po vnanjih deželah dosti bistrournih mehanikov in izumiteljev; ti bodo napeli vse moči, da napravijo iz dobrega jekla ali aluminija tako lahek stroj, ki bo z njim zmaj letal po višavah.

Skrb za pripraven, ne pretežek stroj bo v prihodnje tem večja, čim bolj bodo odslej iskali lahnega motorja tudi za cestne avtomobile.

Inženir W. Kress goni svoje za poskus izdelane modele z navitimi zmetmi, ki mu gonijo frčeči aparat. A v najboljših takih zmeteh mu ni mogoče nabrati ne velike, ne dolgo časa trajajoče moči. Njegovemu zmaju je pa treba sile, ki ga goni močneje in hitreje ko mogoče; kajti če bi se le prepočasi pregibala zmajeva plan, bi

utegnil zračni stolp, ki nosi zmaja, odteči pred tlakom na stran ter bi vzgon zraku izginil, predno se zmaj premakne nad drugi zračni stolp. V hitrem prestopanju iznad enega zračnega stolpa nad bližnjega tiči tista skrivna moč, ki nosi ptiča po zraku, ko čuva letečega, da ne pade. Lössl in Kress sta dokazala z neovrznimi svojimi poskusi, da je v tem zakonu skrita vsa skrivnost ptičjega letanja. — Stvar, za katero tukaj gre, je nekoliko podobna izkušnji, da tanek led, v katerega se vdere mirno stoječ človek, nosi drsalca.

Enako različnost vzgona v zraku je dokazal Kress s sledečim poskusom. Vzel je vrteč se vijak, ga posadil, z osjo kvišku obrnjena, na zmajevo plan, potem pa položil postrani poleg ležeče plani. Vijak, z osjo kvišku obrnjen, si kaj počasi pomaga kvišku; če pa enako hitro vrteč se vijak leži postrani in goni zmajevo plan, ki je le kaj malega na koncu zavita kvišku, pa vzdiguje dosti živeje in goni plan toliko hitreje, da jo na daljši poti prižene v istem času do enake višave. In še več! Vijak v prvem naklonu ne more vzdigniti nobene druge reči, v drugem naklonu pa nosi svojo podvojeno težo in še nekaj priloženega bremena, zraven tega pa tira zmaja in breme po zraku naprej. To vse opravlja s tisto močjo, s katero je poprej komaj sam sebe vzdigoval.

Na take poskuse in na zakone iznova spoznane se opira osnova Kressove zrakoplovne ladje.

Pri Kressovem zrakoplavu se pojavi marsikatera nova prikazen, na katero še nihče mislil ni. Tukaj opozarjamo čitatelje samo na napenjanje naših živcev zaradi neobhodno potrebnega silo hitrega krmljenja. Roka stori le na videz hipoma to, kar velewa glava. V resnici se pa to ne zgodi hipoma. Čutila človeška sporočajo to, kar zapazijo možgani po sredstvu živcev — in po živcih telegrafujejo, bi dejal, možgani rokam ukaze, kaj naj store. Po prejeti zapovedi se šele zgane roka, popade in obdela, kar so zapovedali možgani. Roka dela le na videz v tistem trenutku, ko zapove volja, ali kadar zapazijo možgani potrebo, v resnici pa živčni telegraf na vsaki poti, ki je 20 metrov dolga, zamudi celo sekundo. Če so živci med možgani in med prsti 1 meter dolgi, preide dvajseti del sekunde, predno se prsti zganejo po ukazu možganov. Preteče pa tudi nekaj časa, predno se zmezijo členi na prstih, in ves ta čas gre v izgubo, ko roka sega po krmilu. Glede na navadne potrebe bi smeli reči, da roka kaj hitro stori, kar je nam volja; glede na brzo letanje Kressove ladje po zraku je pa to skoraj prepočasno, saj s premisslje-

vanjem ne sme krmar izgubiti ne trenutka! Le pomislite, koliko na taki ladji utegne v bližnjem trenutku pokvariti besni vihar, ki jo še z večjo hitrostjo zadene, nego leti sama. Koliko izkušenj, koliko vaje, koliko izurjenosti si bo moral prisvojiti krmar, predno se toliko privadi vsem svojstvom svoje ladje, da ga bo slušala, kakor ga slušajo udje, da bo kakor zrasel z njo z dušo in telesom. Prvemu mornarju se bo godilo kakor starcu na klavirju, sin njegov pa, ki bo zrastel na zrakoplavu med zemljo in nebom, se bo čutil edinega z njenimi svojstvi ter jo bo lahko vodil.

Doslej je vsakemu predrznemu podjetniku, ki se je sam vzdignil s svojo iznajdbo v zrak, izpodletelo, ker ni mogel izpolnjevati te težke naloge. Hrabri Lilienthal je izgubil življenje zgolj zaradi ene prepozno razpete perutnice!

Osnova Kressove zrakoplovne ladje mora biti izvrstna, drugače bi se ne poganjali prvaki med strokovnjaki in inženirji za njeno izdelovanje v veliki meri. Ta osnova vzbuja toliko nado do uspeha, da je leta 1898. »Dunajsko društvo za letanje po zraku« oklicalo prošnjo za nabiranje kapitala, s katerim bi se izdelala prava ladja. Podpisali so ta oklic prezident Lössl in tudi dva vseučiliška in tehniška profesorja, več profesorjev vojno-tehniškega zavoda in več inženirjev najboljšega imena. In hitro se je nabralo toliko denarja, da je društvo že 15. julija 1898. l. moglo podati toliko podpore, da je Kress začel izvrševati zrakoplovno ladjo v veliki meri.

Košaro, ki visi pod zmajem, misli Kress preobleči z blagom, ki drži vodo. On namerava začetkoma vaditi se po vodi. Sčasoma bo pa dajal vijakom toliko moči, da vzdignejo ladjo nad vodo, in da zmaj splava po zraku nizko nad vodo. Odslej šele se začne pravo krmljenje po prostem zraku. Takega vežbanja Kress ne misli popustiti, dokler se ne navadi voditi ladje po zraku močnemu vetru nasproti. Dokler se vsega ne privadi, ne zleti više.

Če pogledamo orle in druge večje ptice, kako se zibljejo po zraku z mirno razpetimi perutmi, si takoj domišljujemo, da tudi Kressovi ladji v večjih višavah ne bo vedno treba delovati s tako silo kakor od začetka, ko se šele vzdiguje od tal v višave.

III. Aderjeva ladja l'Avion.

V zadnjih petih letih je inženir M. Ader s podporo francoskega vojnega ministrstva, pod zaščito treh generalov in vseučiliških profesorjev natihoma izdelal nov znamenit zrakoplav: »l'Avion«.

Aderjeva ladja ima podobo velikanskega netopirja, čigar peruti se razprostirajo 15 metrov na široko po obeh straneh života. Peruti obstoje iz votlih, polepljenih bambusovih palic, ki so med seboj trdno povezane z jeklenimi vejicami. S svilo preoblečene peruti so ob roboh tako upregnjene, kakor jih nosi netopir, kadar jih ima raztegnjene. Iznajditelj trdi, da v takem vzbočenju peruti obstoji skrivnost »frčanja«. Košara visi sredi pod životom. Peruti so pripete na plečih; pregibati se dajo semintja, ne pa gori in doli. Po zraku mahati torej ne morejo. Ta umetni netopir se giblje iz kraja naprej s pomočjo vijakov, katerih lopate merijo po 3 metre na širokost. Vijaka sedita vsak na svoji strani gondole. Vijaka goni dvojje lahno izdelanih parnih strojev; pod strojema se kuri z vinskim cvetom; moči pa ima vsak za 20 konj. Teža vsega netopirja z vijakoma, parnima strojema in gondolo vred ne znaša več ko 258 *kg*. Ko se pa ladja obloži z vsem potrebnim orodjem, ne tehta s krmarjem vred več ko 500 *kg*. Izvršitev Aderjeve ladje kaže, da je v tem netopirju utelesila bistrumna glava svoj dobro premišljeni načrt. V naredbi te ladje so združena vsa sredstva današnje tehnike, sredstva take zanesljivosti, da o uspehu skoraj ni dvomiti.

Prvi poskus se je vršil v zaprtem prostoru, pred radovednimi očmi nepoklicanega zijalatega sveta. Po 40 metrov širokem tiru se je vozil netopir hitreje in hitreje na okrog, dokler ni tako hitro tekkel, da ga je sila njegove energije vzdignila kvišku visoko nad zemljo. V tem trenutku pa, ko je netopir splaval po zraku, po naključju zapiha hud veter. Iznajditelj bi bil imel pomnožiti hitrost, da dobi več energije proti vetru, pa je narobe le še vzel mu nekaj hitrosti. Ta zmota je vzela netopirju moč; ladja se je usedla na zemljo, se zakopala v tla ter si zlomila peruti! Nato se je zvrnila ter polomila tudi vijaka. M. Ader je sicer otel svoje življenje, a l'Avion je bil porušen.

Vse skupaj je pa pri tem ponesrečenem poskusu umetni netopir vendarle razodel tako dobro osnovo, da je general Mensier priporočil svojemu ministrstvu, da naj se nadaljujejo poskusi; zakaj iznajdba te osnove je vredna vsake žrtve. Sedaj se izdeluje nov netopir.

Po poskusu, pri katerem se je netopir poprej toliko zaletel po tleh, da ga je vzdignilo v zrak, se spozna, da se tudi Aderjeva ladja opira na zmajski zakon. Ader je frčanje svojega netopirja opiral na zakrivljene, Maxim pa na ravne peruti; oba sta za nekaj trenutkov

plavala s svojimi ladjami po zraku. A premalo trdno so bile izdelane, premalo moči so imele; prvi nepričakovani veter jih je ponesrečil! —

IV. Charles Hitov zrakoplav.

Taka sila žene človeka, da pozve to, kar se še skriva pred njegovim sedanjim znanjem in spoznanjem, da zastavlja življenje za odkrivanje skrivnosti! Čeprav ni skoraj nobenega dvoma več, da bi se Andrèe ne bil ponesrečil s svojim zrakoplavom, vendar pripravljajo že drugi nove stroje za nevarno pot po zraku preko tečaja.

Charles Hito, profesor na univerzi v Pensilvaniji, ki je spremljal poročnika Pearyja na njegovi arktični ekspediciji, je izumil nekak »frčeč«¹ stroj. S tem zrakoplavom se namerava pripeljati po zraku do severnega tečaja, češ, da se nikdar ne posreči nikomur, da bi do tja prodril med ledovjem. Hitov zrakoplav ima podobo smodke; dolg je 80, širok 30 čevljev. Na tem balonu, ki nima drugega namena, kakor da dela vzgon, visi z vrvmi privezan pravi stroj za »frčanje«. Ta stroj je sestavljen iz lahnih, votlih jeklenih drogov, ki delajo nekakšno sobico; na dnu te sobice stoji motor, kateremu daje ogljikova kislina 15 konjskih moči. Zgoraj, na zunanjih straneh »sobice«¹ sta vstavljeni dve veliki kolesi — vijaka vsak na svoji strani drug drugemu nasproti. Gibalo goni vijaka z elastičnima jermenoma. Ta naprava izpolnjuje obenem dvojen namen: stroj se utegne dvigniti s tal kvišku v zrak z vijakoma brez pomoči balona, zraven tega pa služita vijaka tudi za krmilo, s katerim se zakrmi ta zrakoplovna ladja, kamor hoče krmar.

Poskus zrakoplava brez balona se je vršil v East-Trentonu in iztekel je pogodu.

Odslej se je nadejati hitrejšega napredovanja, kajti vsi omikani narodi so pristopili s svojimi najbistrejšimi glavami k temu podjetju. Z malimi aparati, posebno zmajске osnove že izteče pogodu temu in drugemu; drugo vprašanje pa je, ali bodo take zrakoplovne ladje kdaj za praktično rabo, da bodo kaj prida bremena nosile po zraku . . .

Odreci!

Na življenja širni, čudni cesti
 srečala sva se, kot sto se drugih
 dan na dan brez slutnje vsake sreča.
 Ko pogledi nama so se vjeli,
 ni polila tebi lic rdečica,
 ne obraza vzos razžaril meni —.
 Ko s koraki pa odmerjenimi
 pot sva vsak nadaljevala svojo,
 jaz zastal sem in sem zrl za tabo . . .

Nasmehnila sva se in spoznala,
 kot spoznavajo se na parketu.
 Čas je hitel, misli so hitele,
 položila roko sva si v roko
 in ubrala skupaj pot nadaljnjo.

Ti hotela si, da naj te ljubim,
 hotel jaz sem, da bi me ljubila! —
 A ne tvojih ust en cvetne rože
 in ne tvojih lic baržun bohotni
 in ne prsi mramorna belota,
 ne oči dražestnih pogled vroči, —
 ne objem moj, ne poljub kipeči,
 ne beseda moja ognjevita —
 vse zaman! — Ljubezni nisva mogla
 zanetiti v najinih si prsih.
 Prazno je ostalo v tebi srce,
 prazna je ostala v meni duša!

A čemu, čemu sva se sestala?
 In čemu, čemu sva govorila?
 Mar je tekel tok besed bobnečih,
 mar se tresel glas bolečnih vzdihov,
 mar oko je obrosila solza —
 vse in vse le, ker pomlad dehtela
 in je bila majnikova noč?!

Kaj je bilo tega meni treba,
kaj je bilo tega treba tebi,
da se vračava na poti svoji
s težjim srcem in jadnejšo dušo,
kakor sva sestala se bilà?

O saj vem, razumem tebe — sebe!
V tej enakomernosti življenja
vedno isti, vedno pusti, mučni,
dan za dnevom, kakor dež jesenski,
in nebo brez solnca in brez groma,
in brez cvetja polje in brez trnja . . .
Pa na tla priklenjen laziš v prahu.
Za teboj ropoče pa veriga
vedno isto, dolgočasno pesem —
kaj da ne bi duša ti vzdrhtela,
kaj da ne bi srce vzkoprnelo
in želelo enkrat se napiti
ognja in svetlobe in ljubezni,
in pa sreče nepokojne ž njo.

Tega ti pri meni si iskala,
tega jaz pri tebi bil sem iskal.
Veš pa, draga, kaj sva pozabila? . . .
Redčijo se mi lasje na glavi,
lice se gubanči mi in čelo,
okrog tvojih usten pa poteza
zaigrava včasí bolno-trpka.
Glej, vse to, vse to sva pozabila;
pozabila, da je ona doba
osemnajstih let že davno prešla,
da se vrača pomlad vsako leto —
ž njo pa najine pomladi ni.

Tó je čas, ko seč poganja cvetje,
ko glasi iz grl se pesem mlada —
ko srce za srce živo bije,
zliva duša v dušo se enako — —
Kaj pa midva, duši povsem tuji?!
Kakor zvezda na neba višinah,
kakor biser v morja temnem dnu.

Ne huduj se! Kaj bi se srdila
 drug na drugega? Pokaj usodo
 midva kruto bi preklinjala?
 Zdi se mi, usoda je pravična!
 Kaj si pa drevo domišlja staro,
 da požene brst in cvetje še?

Dr. Ivan Robida.

Iz pisem Jurja Šubica.

Ob desetletnici njegove smrti.

Priobčil Ivan Šubic.

V.

V Travniku, v nedeljo dne 25. avgusta 1878.

Ljubi moj!

voje pismo sem dobil včeraj, ravno ko sem odpisil pismo domov. Pišem mnogokrat, a gotovo se dosti pisem z vojno pošto pogubi, da jih tako malo dobite. Prebral sem Tvoj list že Bog zna kolikokrat — to je moja edina zabava. — Iz zadnjih dveh pisem na moje starše si lahko nekoliko podrobneje zvedel, kako se imamo tukaj v tej prokleti Bosni, in zato ne bodem vnovič slikal našega stanja.

Menim, da ostanemo še precej časa v Travniku, in dokler bomo tu, nam ne bo druge sile, kot da je službe čez glavo. To pismo Ti pišem pri divizijski komandi, kjer sem z dvema tovarišema za ordonanco; v tem velikem dostojanstvu sem bolj prost nego v kasarni — žal, da bom moral jutri najbrže zopet na predstražo! — Prijetno je edino to, da je nas toliko starih znancev in prijateljev zbranih. R. Lah, Mulej, Haring, Ganter¹⁾ in dr. nosijo z menoj vred teleč-

¹⁾ Imenovani tovariši so bili tedanji dunajski visokošolci, ki so morali z Jurjem vred na okupacijo. Mulej, R. Lah, Haring in Gantar so kakor Karlin Jože dobili v Bosni smrtne kali v sebe, in ko so se vrnili domov, so zapored kmalu pomrli. Mulej leži pokopan na Uralskem ob meji Azije, kjer je služboval kot ruski profesor, ostale tri pa krije domača zemlja. Med njimi se je posebno odlikoval Rihard Lah. Bil je od 1. normalnega razreda do 8. šole vedno prvi, med nami pravi korenjak na duši in na telesu. Umrl je kot avskultant v Ljubljani.

njake. Revež Kump leži v Jajcu v bolnišnici s potrtem kolenom — drugim znancem se ni nobenemu nič zgodilo, samo Endlicher se zabava ali v Gradiški ali pa v Sisku v bolnišnici z ožuljeno nogo. Z doktorjem Ferjančičem in adjunktom Višnikarjem sem se šele tu seznanil.

Včeraj sem stoprav zvedel, da je dr. Gross padel — ubogi revež!

Tisto pismo, v katerem sem Ti poročal o obeh bitkah, ki ju je naš regiment imel, si pač dobil. Ne verjemi, da bi bila v bitkah taka sila, kakor pišejo — še manj pa, kakor govore —! Samo trud je tak, da se ne da popisati, ne povedati; — tudi, ko domov pridemo, ne bom mogel ne jaz ne kdo drugi teh silnih muk vsaj tako naslikati, da bi oni, ki ni bil zraven, imel kaj pojma o njih.

Naša brigada je bila na tej poti prva, ki se je morala biti z vstaši, in opraviti je imela mnogo — a zdaj so pa vendar vse druge čete precej več prestale — za nami in pred nami —.

V Banji luki je bilo dne 14. in 15. t. m. za Webre, 22. reg., (katerih je samo 1 bataljon tam bilo) jako hudo. Napadli so jih vstaši, močni kakih 3000 mož. Razen Webrov je bilo par kompanij Wetzlarjev, kateri so nekoliko pomagali — a pokončani bi bili vsi, ko ne bi bila po naključbi prišla artilerija ravno o pravem času od Gradiške; topničarji so streljali na hiše, iz katerih so vstaši na naše streljali. Krogle iz topov so jih hudo žele, in padali so ko muhe. S pomočjo pešcev so zagnali nazadnje naši sovražnika v beg. Vstašev je mrtvih obležalo 400, ranjence pa zmeraj ti vrage s sabo vzamejo — a žalibože, tudi Webrov je padlo mnogo — nekako tako, da se lahko reče vsak peti mož bataljona. —

Ravno zdaj so me poklicali in mi dali povelje, naj se odpeljem kot straža s poštnim vozom v Jajce. Nimam Ti torej mnogo časa več pisati. Nevarno ni, dasi pojdem le sam z voznikom; na tej progi namreč ni več vstašev, ker pogosto hodijo patrole okoli. Tam obiščem Kumpa in se prepričam, kako mu je. Ko se vrnem, Ti sporočim, kako sem se vozil. —

Predvčerajšnjim mi je Stritar pisal kratko pa prijazno pisemce, v katerem me obžaluje, da me je to zadelo, in prosi, naj mu kaj pišem, da porabi za »Zvon«.

Haring je preminil pri svojih v Idriji, a ubogi Gantar je izdihnil v ljubljanski blaznici. — Okupacijo Bosne je slovensko razumništvo drago plačalo! Tudi o Jurju Šubicu so trdili zdravniki, da je srčno hibo, ki je bila neposredni vzrok njegove smrti, prinesel iz Bosne.

Mati naj ne misli toliko hudo o vsem — ker še meni s tem bolesti napravljate; tolaži jo in reci ji, da mnogokrat po nepotrebnem skrbi zame!

Sicer pa vsem najprisrčnejšo zahvalo, da tako živo mislite name Sporoči pozdrave očetu in materi in vsem mojim dragim domačim!

Po pošti se bom močil, ker dežuje — no, tega smo že vajeni. Še enkrat najlepši pozdrav Tebi, našim in vašim! Sprejmite vsi moje srčne poljube, posebno Ti, dragi mi Ivane, in piši kmalu

svojemu

Jurju.

VI.

V Travniku, dne 16. septembra 1878.

Ljubi moj Ivan!

Danes dopoldne sem zopet toliko prost, da Ti utegnem pisati in malo poročati o sebi. —

Včeraj je bila nedelja, in šel sem dopoldne k maši v vas Dolac poleg Travnika. Dolac ima samo katoliške prebivalce. Duhovsko službo opravljajo tam frančiškani, ki so pa večjidel turško opravljene in nosijo brke kakor drugi Bošnjaki. Govore srbsko in latinsko, nemškega ne znajo. — Pri dopoldanski službi je igrala naša godba, in po maši se je glasila v cerkvi avstrijska himna. — Kdo bi bil to pred par leti sanjal! — Cerkev je velika, in slike še dosti poštene — pri nas se dostikrat večji zmazki vidijo — samo oltarjev nimajo umetno napravljenih; nekako taki so, kakor pri nas o Sv. telesu znamenja delajo. Stena je z različnimi cunjami preprežena, in okrog velike slike so obešene manjše, podobne onim, ki jih pri nas po hišah imajo. Cerkev je zidana v najprvotnejšem bizantinskem slogu z dvema zvonikoma spredaj, a zvonovi so na zadnji strani cerkve. Zelo so majhni, ker Turki kristjanom niso pustili večjih napraviti; še s temi niso smeli prej zvoniti, dokler nismo mi prišli. Naši vojaki so bili neizrečeno veseli, ko so po tolikem času zopet slišali zvonov glas! —

Tja gori v Dolac sem šel pa večjidel zavoljo risanja — menim, da sem že zadnjič pisal, da me je prosil neki topničarski nadporočnik, naj mu napravim nekaj skic iz tukajšnjega življenja. V soboto sem mu nesel tri risbe, in bil jih je zelo vesel; tudi ostali gospodje pri divizijski komandi so se zelo zanimali zanje in mi obetali vse mogoče podpore pri mojem delu.

Nekatere stvari sem bil že med mašo skiciral, a popoldne sem šel zopet tja gori, in to z upom, da bom videl kak narodni ples, kolo, ali slišal kako petje — nisem pa nič podobnega videl niti slišal, samo ljudi je sedelo mnogo pred hišami, prav takisto kakor pri nas v nedeljo popoldne. Ko sem jih nekaj časa opazoval, sem začel risati lepo deklico, ki se je začetkoma malo sramovala, a pozneje je bila nekako ponosna. Ko sem potem še eno risal, niso mi dale miru; ena drugi so bile zavidne! Ko sem pokazal risbe, so šle od rok do rok, in skoro sem se jel bati za knjižico — stoprav mrak je napravil celi komediji konec, in šele ko nisem več videl, so se razšli tudi ljudje, katerih se je bila skoraj cela vas zbrala okoli mene. — Eno punco je z menoj risal tudi grof Andrassy, ki je bil z onim nadporočnikom za menoj prišel — to je sin ministra, kateri nas je s svojo politiko vrgel v te vražje kraje. Mladi je rezervni častnik in adjutant pri Württembergu. Bog odpusti staremu — ta je jako prijeten dečko.

Pozneje bom navadnih opravil pri kompaniji prost, da bom lahko risal. Svoja dela pošljem na prošnjo nadporočnikovo »Wiener illustr. Zeitung«; nadporočnik bode pisal tekst k vsaki sliki.

Danes popoldne pojdem zopet v Dolac risat deklico v njeni hiši. Punca je jako tipična. Sploh so tukaj dekleta lepa, posebno zanimiva pa je njih noša. Vse polno zlata imajo našitega in obešenega po obleki.

Toliko o življenju mojem, in sicer z lepše strani; ne misli pa, da se taki časi prepogostoma ponavljajo. Službe imamo neizrečeno veliko, vedno gremo kam; če ni drugega, pa se zmislijo za kako stražo ali pa je »inšpekcijon« ali kaj podobnega, da le človek ni prost. — Jutri odrinemo za pet dni proti dalmatinski meji, menim, da kakih 6 ur daleč, par kompanij. V Travniku ostanemo baje dalj časa, če se kaj posebnega ne primeri. —

Pisal sem zadnjič domov, da sem imel malo nadležnosti zaradi svojega želodca; ta še zdaj ni v redu, dasiravno se obrača na bolje.

Zdaj mi že dolgo nisi pisal, o Janezu z Dunaja pa že celo ničesar ne zvem! — Ali ste vsi zdravi? Kaj delajo naši in vaši? Vsem, vsem moj srčni poljub in pozdrav!

In Ti, dragi moj, bodi zdrav! Spominjaj se me in sprejmi tisoč in tisoč poljubov od

svojega

zvestega Jurja.

VII.

V Travniku, dne 20. septembra 1878.

Ljubi moj Ivan!

Dne 16. t. m. sta odšli dve kompaniji našega polka proti Livnu in to 3. in 4., — dva dni pozneje ostali dve kompaniji 1. bataljona in 3. bataljon. Jutri odrine divizijski komando, s katerim pojdem tudi jaz, ker te dni sem bil v Travniku ostal in pridno risal. Zdaj pa svinčnik na stran in puško v roke! Livno je menda precej močno zasedeno; tam je pričakovati hudih prask.

Kaj več, kakor hitro mi bode mogoče, iz tabora.

Doma povej, da sem Ti pisal, da ni nič novega, in ničesar ne omenjaj o maršu proti Livnu; samo to povej, da sem pridno risal. Da bo boj v par dneh, tega ne pravi ne očetu ne materi, dokler ne dobiš drugega lista od mene. — Srčen pozdrav!

Tvoj

Juri.

P. s. Tukaj so že hladne noči. — Livno bo teže vzeti nego Jajce ali Ključ, kajti vstaši imajo baje topov obilo in vsega, kar je treba, da nas dostojno sprejmo. — To pa samo Tebi. — Ne skrbi zame!

Prijatelju.

Da vidim te, sem želel, hrepenel.
 In videl sem te: koj si me poznal!
 A čas je dolgi bil uže prošel,
 odkar si zadnjič ti roko mi dal.
 Pod večer dni sem k tebi bil prišel,
 od znoja dni preteklih truden ves:
 Po rosi tvojih ust sem hrepenel,
 da ohladiš mi znoj, pomiriš kes.
 Zastonj srca sem čašo ti odprl
 in blage čakal sem iz ust rosé!
 Pogled neznan je nado mi podrl,
 brez rose pustil znojno mi srce!

Ruski roman in moderna francoska književnost.

Priobčil Ivan Prijatelj.

vplivu ruskega romana na nove francoske pisatelje je bila prinesla znana ruska revija »Вестникъ Европы« (Věstnik Jevropy) v februarški številki lanskega leta zanimivo razpravo iz peresa odlične ruske literarne essayistke Zinaïde Vengerove.

Duhovita pisateljica, ki je pri Rusih že mnogo napisala zlasti o francoski »moderni«, izvrstno pozna rusko in francosko literaturo. Imenovana revija je prinesla že nekaj njenih sestavkov o francoski dekadenci. Vrhutega je čitati, da seznanja tudi rusko ženstvo v ženskih društvih peterburških z modernimi Francozi. Ni še dolgo, kar je predavala v nekem takem društvu o Maeterlincku.

Zanimiva je ta razprava, ker nam kaže, kako si je osvojil ruski roman eno izmed najbolj razvitih literatur. Da je ruskih vplivov polna nemška moderna s sedanjim največjim nemškim dramatikom Hauptmannom vred, nam je bilo znano iz nemških kritikov. Da se je ruski roman posnemal v Italiji, smo prav tako slišali. A da se je literatura najnaprednejšega naroda tako napojila z ruskim romanom, da je preteklo dokaj časa, predno se je zopet zavedela, to je zanimivo in menda ne samo pri nas, ampak celo v Franciji in Rusiji neznano. Zinaïda Vengerova nam je osvetlila ta vpliv.

Originalnost literature se često kaže v posnemanju, v načinu, kako kak narod prireja tuje za svoje. Veliki duhovi, silni umetniški pojavi vplivajo lahko s svojimi idejami, globokimi, glavnimi črtami ali pa s površnimi, ki ravno odgovarjajo umu v gotovem trenutku in občutju. V prvem slučaju se strneta lahko dve po duhu enaki sili, in plod takega posnemanja je samostojen, poglobljen in razžirjen po novem umetniku, ki je vlil v predmet nove črte — svoje in svojega naroda. To je umotvor, iz katerega diha posebno, razširjeno življenje. Tako je vplival Byron na Puškina, Georges Sand na velike ruske realiste. V obeh slučajih so genialni duhovi umeli istotako genialne tuje duhove do dna; umotvori, ki so nastali takim potom, niso bili bledejši od originalov, ampak so celo razširili njih meje ter jim vdihnili dušo novega naroda, nova čuvstva in nove misli. Vsa francoska romantika temelji na nemški romantiki, in kako specialno francoska je vkljub temu! — Drugače je, ako dobe tuji vplivi v

kakšni literaturi nepripravljeno polje. Tedaj je plodovitost polja v nevarnosti. Ako se je pod tujimi vplivi razvila literatura izven narodovih tradicij, izven njegove kulture, neumevano in nenaravno, potem utegne samo kvariti. Da bi spet prodril v globine novih, tujih zvokov idejnega življenja, bi moral mnogo iz svojega duševnega življenja pozabiti. A pozabljenje je v psihologiji naroda tako težko kakor v življenju posameznega človeka. Vsa preteklost živi v vsakem trenutku sedanosti. Zato je tuji vpliv samo takrat dvigujoča sila, kadar ne izpodrine domače duše, ampak ji z novimi vidiki samo razširi obzorje, po katerem se more razprostrti.

Najboljši primer nenaravnega posnemanja je vpliv ruskega romana na Francoskem, kakor nam ga je osvetlila Z. Vengerova v imenovani študiji. Ideje velikih ruskih romanopiscev so se tu obdelovale do izmučenosti z vsemi ruskimi lokalnimi znaki in potrebami. Ali francosko ljudstvo jih ni umelo, zato ker jih ni nikoli poznalo, ker jih ni nikdar živelo in čutilo. Sicer pravi Gustav Lansou v svoji »Histoire de la littérature française«, da je za poslednjih petnajstih let francoska literatura brez dvoma več prejela od drugih, nego je sama dala drugim. On torej že priznava, da je bil tolikšen vpliv možen, kolikršen je bil vpliv ruskega romana. A drugi pisatelji (Lemaitre, Francisque Sarcey) so se odločno ustavljali »temni morali ruskega severa« in podcenjevali ruske romanopisce, češ, da so vse njih občečloveške teorije iz Georges Sandovke in Alcks. Dumasa sina. — Po letu 1885., ko je izdal zasloveli Melchior de Vogüe svojo knjigo: »Le Roman russe«, so imeli Francozi v prevodu Puškina, Lermontova, Gogolja, Gribojedova, Gončarova, Pisemskega in Turgenjeva, a skoro nihče jih ni zapazil. Šele Vogüe je odkril ruski roman in opozoril Francoze na one ideje ruskega romana, ki bi po njegovem mnenju prerodile francosko leposlovje. Francoski roman ne ugaja Vogüeu, ker ne išče Boga in ljubezni do bližnjega. Predstavljajoč blato življenja, pozablja »Božjega duha«, ki dela stvore iz praha in blata ljudi. Zato niti suhost Stendalja niti izčrpani nihilizem Flauberta nista izpolnila svojega namena. On ni tešil revežev in trpinov, kar bi bil moral storiti s tem, da bi nas bil družil z njimi in nas uvajal v njih življenje. V to mu je nedostajalo religioznega (božjega) čuta in humanosti. On je ostril samo egoizem. Tu sodi Vogüe napačno, zlasti Flauberta, ker ne vidi za njegovim pesimizmom ničesar razen tesne zlobe. Flaubert je idealist, ki ga žali vsak pogled po svetu. Čim globlje in neprizanesljiveje prodira v usmiljenja vredna trpeča bitja, tem glasneje govori v njem ljubezen v nedosežni lepoti.

Umevanje tragičnega nasprotja med pravicami življenja in pravicami duše daje Flaubertovemu realizmu oni patos trpljenja, ki mu ga odreja Vogüe. — Vogüe zahteva za Francoze iz ruskega romana religiozni čut in humanost. On govori o ljubezni ruskih pisateljev do notranjega življenja. »Oni razmišljajo o tem, kar je prikrito očem. Za vidnimi predmeti, ki jih opisujejo z veliko točnostjo, se pečajo zlasti s tem, kar je neznano očem in odkrito samo ugibanju. Njih junaki mislijo o tajni eksistence, in dasiravno dramatično in globoko uvažujejo in razlagajo življenje, vendar tudi verno poslušajo šepet oddaljenih, skoro nedosežnih misli.« — Še rajši od ruskih pisateljev ima Vogüe »čarovnico« Mary Evans: »Če se bodo po stoletjih čitali današnji romani, potem se bo gibala simpatija med Evans, Turgenjevim in Tolstim.« Vogüe Puškina jemlje Rusiji, da ga da človeštvu. Dostojevskega in Tolstega je po njem porodil Gogolj s »Plaščem« in »Mrtvimi dušami«. Elementarno moč ideje, ki simbolizira vse, kar je visokega in nizkega v človeku, tipe, široke in raznolike kot življenje samo, sta prejela od njega. V Turgenjevu ljubi mehkost, naivno dobroto, ponižnost in čistost duše (âme du bon Dieu), ki so glavne črte ruskega naroda. V Dostojevskem, »tem pravem Skitu«, stvaritelju »religije trpljenja«, vidi Vogüe samo avtorja »Bednih ljudi«, »Ponižanih in potrth« ter »Zločina in kazni«, t. j. moralista, ki trpi ob pogledu na trpljenje, provzročeno od pogojev življenja, in pesnika poštene duše revežev. On vidi v njegovem delovanju trud »nežne duše, bolešno čuteče, hrepeneče po nagnjenju k vdanosti«, v njegovem asketizmu in nagnjenju k požrtvovalnosti »vpliv evangelija, prošlega skozi Bizanc«. O drugem Dostojevskem, mistiku do skrajnosti, ravnodušnem do praktične morale, stopajočem v globine pregreh in gnilobe, da bi našel tudi tam navdušeno služenje Bogu, Vogüe ne ve ničesar.

Bourget je pisal o Turgenjevu v »Essais de psychologie contemporaine«. Hvali »mladost njega občutkov« in »svežost instinktivnega razuma«. Bourget piše, da ustvarja doživela umetnost na trudni kulturi »končane« ljudi, ki niso izvršili svojih nalog, ki so varali sami sebe, in ki jih je varala usoda — ratés — Alfons Daudet. Tudi junaki Turgenjeva se razočarajo pri svojem stremljenju, a oni ohranijo v sebi moč in veselje do novega življenja in novega trpljenja. To so ljudje, ki še niso končali svojega življenja. On ponavlja tuintam Vogüejina in priporoča Ruse in Angleže.

O ruskem románu je pisal tudi Hennequin. Njemu ugaja oblika ruskih romanov, a ima pomisleke zoper prevladovanje srca

nad razumom, čuvstva nad mislijo. On je bolj študiral Vogüeya nego ruske romanopisce. Dostojevskega, pravi, je oslepilo njegovo sočutje, da ni več videl resnice, ker ga vsaka stvar nagiblje k žalosti in sočutju. V Tolstem graja razmetanost dejanja. Ugaja mu Tolstega bratstvo vseh ljudi, ne zanima pa ga Tolstega večno zanimajoče vprašanje o smrti. — Bruneti èrju ugajata zlasti Tolstoj in Dostojevski. V »Le roman naturaliste« pravi: »Tolstoj in Dostojevskij iskreno ljubita bedne in ponižane, vso to nevedno, temno množico, za katero se ne brigajo mandarini umetnosti (Flaubert). — Vogüejeva knjiga je postala tako popularna, da so se njegovi izreki povsem udomačili. Krščansko usmiljenje, duhovna enakost, sočutje itd. so vedno na jeziku, če se le zine o ruskem romanu. — Jules Lemaiter si ne more misliti ruskega proizvoda brez kesanja in odpuščenja. V modi je celo pregovor: »le pardon et le samovar«.

Kritika je neizmerno navdušila mlade francoske pisatelje za ruski roman. Toda ravnala je zelo brezglavo. Poudarjala ni onega v ruskih romanih, kar je prikladno tudi Francozom. Pomislila ni, da se ruski roman ne da kar mehanično presaditi na francosko literarno polje s koreninami in prstjo vred. In tega tudi mladi francoski učenci ruskih pisateljev niso zapazili v opojnem navdušenju. Vrhutega jim je nedostajalo dobrih prevodov iz ruščine. Prevajali so povečjem Rusi, ki so po svoje izpreminjali dejanje in ga po svoje prikrojevali francoskim razmeram. Nihče ni posnemal mirnootožnega tona Turgenjeva, za katerim se skriva neozdravljiv dušni razdvoj, nihče pripovedujočega patosa Dostojevskega, nihče široke manire Tolstega v slikanju življenja. Estetika ruskega romana je ostala Francozom povsem neumevna. A ideje, nravnopoučne misli so prišle v modo. S pomanjkljivim umevanjem idej ruskih romanopiscev se je mlada francoska šola trudila ustvariti na podlagi ruskega romana moralno fiziognomijo novega francoskega romana. Pri tem se pa ni odrekla tudi prejšnjim svojstvom francoskega adulternega romana. Vsa stvar je postala mešanica, neredko si nasprotujočih črt in obrazov. Vsa moralna ruska okraska je naredila nove romane prisiljene, neodkrita, nenaravne, brez krvi in brez življenja. Hipoma je morala po vsej sili zveneti v vseh romanih sentimentalna struna krščanstva in kesanja. Nastopale pa so same marionete. Niti »tolstojevcem« (tolstošants) se ni posrečilo, naravno opisati krepost in jo uvesti v francosko literaturo.

Zastopniki »nove morale« so postali na Francoskem celo nekateri naturalisti, dasiravno je bil ves ta boj proti naturalistom. Z

ruskim romanom so hoteli pregnati mladi bojevniki naturaliste s polja literature. Alfons Daudet, ki ni čutil nikoli simpatije do ruskih pisateljev, je vendar sprejel z veliko vnemo evangelij ljubezni in usmiljenja. Iz njega je napravil svoj evangelij melanholije in želje do pokoja po prebitih bojih z življenjem. V poznejših romanih se je vedno česče vračal k odpuščanju. V »La petite parvise« je simbol odpuščanja mala cerkev, ki jo je postavil Napoleon Merivet: nihče ne gre iz nje brez tolažbe in utehe! A Daudet se je strastno oklepal v vseh svojih romanih pristnega francoskega adulternega dejanja, ljubosumnosti in občne zlobe. Mesto prejšnjega konca, t. j. Aleks. Dumasovega »tue-la« je vpeljal novo šablono: splošno kesanje in odpuščanje. — Zola se je krepkeje ustavljal ruskemu romanu. Tolstega in Dostojevskega splošni vpliv ga sicer ni mogel popolnoma pustiti na strani, a ruska pasivna krepost, ki so jo povelečevali protivniki naturalizma, je izvala v avtorju »Rougou-Macquartovih« najprej odpor proti ruskemu bolealnemu in brezsilnemu — po naziranju Francoza — misticizmu. Z veliko silo mu je postavil nasproti svojo teorijo življenja, osnovano na materialistični znanosti. »Doktor Pascal«, ki je završil »Rougou-Macquartove«, je rezultat antitolsteizma Zolovega. Pa tudi negativni vpliv je bil brezkoristen v slabem romanu Zolovem. Protestujoč proti npravstvenemu vplivu ruskih pisateljev, se je Zola prav tako površno vglobil v Ruse kakor pristaši ruskega romana. — Ruska morala je samo površno oblizala tudi Bourgeta in Lotija. V navado je prišlo, posebno v psihološkem in impresiškem romanu pietistično in oproščajoče občutje — neka diletantska religioznost in estetiško nagnjenje k mehkim, nežnim in sentimentalnim odvezam.

Največji in najneplodnejši je pa bil vpliv Rusov na nekatere mlajše pisatelje, ki jih je vzgojila reakcija proti naturalizmu in njega tradicijam. Ti so glasno manifestirali proti staremu grešniku — naturalizmu. V prvih vrstah se je vzpenjal Marcel Prevost. Njegovi prvi romani: »Chonchette«, »Mademoiselle Jauffe« in dr. so bili še povsem naturalistični. Ruski romani in razprave o njem pa so ga izpreobrnilo. L. 1890. je izdal roman »Confession d'un Amant« z daljšim predgovorom. V njem je oznanil svetu svoj odstop od naturalizma in povrat k lepi romantiki npravnosti, čiste ljubezni in vernosti... Predgovor je veljal za manifest nove šole. V romanu samem se popisuje z nekoliko umetno manierirano psihologijo mladenič, ki ga je pobila počutna ljubezen z omoženo damo. V svoji »izpovedi« prihaja do prepričanja, da ljubezen pogublja in v pogubo spravlja dušo človeško. Zato se je treba varovati omam čutov. Tolstoj je

vplival nanj. Prevost je skoro spoznal prisiljenost svoje propagande. Pozneje je zopet zašel v modno preživelost in razyratnost. V »Lettres de Femmes« in posebno v »Demi-Vierges« je zasledil nove francoske ženske, tipe, ki jih nimata Turgenjev in Tolstoj. Sedaj biča Prevost moderne pregrehe in grdobe ter na široko in vsestransko slika prazno družbo. Vsled ostrogi in odkritosti svojih spisov vzbuja nevoljo celo v Franciji. V »Lettres de Femmes« so vse ženske od vojvodice do hišne, od matere do male hčerke v kratkem krilu razvajene in razuzdane zveri, služee svojim nagonom. Do takega razumevanja življenja je prišel sedaj nekdanji posnemalec Tolstega!

Zastopnik ruskih idej je tudi Eduard Rod, francoski kritik in romanopisec iz Geneve. Bil je goreč propovednik ruskega romana v teoriji, povzdigoval je Tolstega v svojih »Idées morales du temps présent« in v svojih romanih, krepostnih do skrajnosti, subordiniral čute in strasti npravstvenim čuvstvom. Tudi on je pisal predgovore, da je odzvonilo naturalizmu, in kazal na novi pot, ki so ga našli Rusi. V predgovoru k »Trois Coeurs« govori, da je spiritualizem zamenil prejšnji materializem v idealih sodobne literature, ko se bolj kot kdaj čuti razdalja med srcem in razumom. »To razdalje so ruski pisatelji ublažili z bližino narodnega življa in duševno mladostjo pisateljev.« Rod je poln idealnega ruskega pesimizma. Iz njegovih romanov diha življenje, katero mrači spomin na smrt. Kot zdravilo zoper pesimizem propoveduje Rod izpolnjevanje npravstvenih pravil, ki so nastala v življenju in v občevanju ljudi. Nekaj drevencečega in morečega je v tesni morali Švicarja Roda; živih ljudi je malo v njem, več rezonirajočih protestantskih propovednikov. Kakor drugi se je tudi on uzadovoljil s prvimi, vnanjimi svojstvi ruskega romana, in na podlagi teh je hotel ustvariti nov — krepostni roman. Drugi prdukt ruskega romana v Rodu je intuitizem, uglobljenje v tajnosti človeške duše. Dvoje njegovih del: »Course à la Mort« in »Sens de la Vie« riše človeka v obupu, sovraštvu do življenja, hrepenenju po smrti. Ruski evangelij mu služi povesod za razvozlanje. V »La Sacrifice« daje samo izpolnjevanje npravstvene dolžnosti dušni mir. Njegov misticizem je jako prazen in naiven, vpliv ruskega romana zopet mrtvilen, negativen.

Še manj nego Rod je umel ruski roman Paul Marguerittes. Tudi on se je dvignil zoper naturaliste. Bil je eden izmed »peterih«, ki so podpisali nezaupnico Zolovi šoli, potem ko je bil Zola izdal »La terre«. Ljubil je čistost ruskega romana, jo izkušal uvesti, a udaril je v romantiko in sentimentalnost. Zašel je v družabne idile,

med trpeče in pokoreče se ženske in moške. A nikjer se ne čuti prostega. Toda kakor hitro hoče biti naraven, piše zopet adulterne romane — s kesom na koncu. »La tourmente«, »Jours d'épreuve« pobirata stopinje za »Kreutzerjevo sonato«. Marguerittes posnema zlasti Tolstega. Primernejše je razmerje med bratoma I. H. Rosny in Rusi. Pričenjata nekako razumevati, kaj uči Francoze ruski roman. Severna temota nima na Francoskem obstanka, zato oznanjata neko jasno človekoljubje značaja, filantropsko organizacijo, ki odpravlja človeško bedo. Občni ton: usmiljenje do trpečih, patos vzajemne ljubezni. Vse to dela njiju posnemanje Tolstega v »Impérieuse Bouté« simpatičnejše nego Margueritta in Prevosta krepost.

Francoska Tolstoj in Dostojevskij torej nista vplivala plodnosno na francosko slovstvo in sta morebiti bolj zavirala razvitek francoske literature, nego ga pospeševala. Rodovitnejši pa je bil njiju vpliv na filozofe in moraliste. — Po groznem 71tem letu je vse hrepnelo po dvignjenju Francije. Začuli so se glasovi, da je treba preosnovati družbo od korena. Poudarjalo se je, da je bodočnost v novih npravstvenofilozofskih idealih. Pa šele po smrti pozitivizma in naturalizma v literaturi so našli ti glasovi po duševni obnovitvi nekaj poslušnih ušes. In sedaj je prišel do vodilnega pomena ruski roman. On je sploh priljubil novi francoski generaciji modrovanje in moraliziranje. Svetišča je iskal zunaj vsakega pozitivnega veroizpovedanja Hella Ernesta »veliki Hello«, kakor ga imenujejo njegovi pristaši. Tiho je živel in umrl 1885. l. Ko je umrl, se ga je komaj spomnila človeška duša. Zdaj ga ni pisatelja na Francoskem, da bi ne bil nekoliko pod njegovim vplivom. Štejejo mu v zaslugo zlasti to, da je ločil religiozno-etične ideale od mističnih običajev in dogmatičnega katolicizma. Hello je bil sovražnik katoliških tradicij. Ljubil je srednjeveške mistike, pošteno iščoče resnice. Prevajal je Flamec Ruysbrocka »L' Admirabile« in sveto Angeliko iz Foligna. V njem korenini Maeterlinck in Huysmans ter Rosenbach, pevec tišine. Vsi iščejo umetnosti v verovanju, ki je vir umetnosti.

Elza.

Črtica izza časa vseučiliških let.

Spisal Fr. Serafin.

o je bilo prišlo tako . . .

Nekega večera smo se izprehajali v Gradcu po parku jaz pa moja prijatelja Ivan in Karel.

Bili smo sami, čisto sami, kajti bilo je že precej pozno. Hodili smo nerodno, z velikimi koraki, prav kakor se spodobi sinovom kranjskega kmeta . . .

Govorili smo o našem slovstvu, kajti med tremi sva bila dva »nadobudna« . . .

Govorili smo pa tudi o tem, bi li ne bilo dobro, iti na požirek rujnega »Ratzenbergerja«, katerega sta točila Matijaž in njegova postarna teta v slavnoznani, vsem slovenskim visokošolcem tako dragi kuhinji. Kajti gostilnice ni bilo tam; vino se je točilo preko ulic, in samo mi, slovenski visokošolci, smo smeli sesti po stolah in klopeh v kuhinji ter srkati na mestu pristno kapljico, ki je rasla na dragih slovenskih tleh . . .

Mi sami smo imeli to prednost, tako vsaj je trdil včasi Matijaž, a če se je stisnil semintja še kdo drugi v kak kot, ga tudi niso zapodili . . .

Prihajali pa so radi ljudje, zlasti kadar smo mi, slovenski vseučiliščniki, peli . . .

O to vam je bilo življenje pri »Ratzenbergerju«, kadar je bilo kaj — drobiža!

Tja nas je vleklo torej nocoj srce, a šli nismo . . . Vzroka ni nobeden povedal, zakaj ne gre, pa ga tudi praviti treba ni bilo! . . .

Postajalo je že dolgočasno, ko prihiti mimo nas mlado žensko bitje.

Bila je lepa in — sama!

»Aj!« se začudimo vsi trije ter se ozremo za njo . . . Vse tri je prešinilo nekaj, a prvi izpregovori Ivan:

»Jaz stopim za njo! . . .«

»Le!«

In šel je.

Meni in Karlu pa je bilo zdaj še bolj dolgčas . . .

Toda Ivan se kmalu vrne.

»No?«

»Nič!«

»Pojdem pa jaz za njo!« reče Karel, in res se spusti skoro v tek s svojimi dolgimi koraki.

Bila sta kmalu skupaj.

Toda tudi on se pripodi kmalu nazaj ter se nama krohotaje pridruži.

»Kako je bilo?« ga vprašam.

»Poskusit pojdi!«

»Pa grem!«

Šel sem, a dasi je bila stvar smešna in je izviralala iz same razposajenosti, mi je vendar malce utripalo srce . . .

Ko stopim k njej, jo nagovorim:

»Gospodična, vas li smem spremljati? . . .«

»Povedala sem zdaj že dvakrat, da ne potrebujem spremljevalca!«

»Oprostite, gospodična, prvič jaz tega slišal nisem, drugič pa, ko bi tudi bil, bi bil vendar prišel ter vas spremljal!«

»Tako?« vpraša srdito, in visoko so se ji dvignile prsi . . .

»Da, tako!«

»Saj prideva morda do kakega redarja! . . .«

»A redarja bi radi? . . . Idiva ga torej iskat skupaj! . . .«

Posilil jo je smeh.

»Taka predrznost!« . . .

»Da, taka predrznost! . . .«

»Pa, vsaj nisem predrzna jaz? . . .«

»Kdo neki drugi?«

»Jaz? . . . Kako to? . . .«

Pogledala me je nehote s svojimi lepimi, velikimi očmi . . .

»Ker me podite od sebe! . . .«

»No, ta — logika! . . .«

In zazvenel mi je zvonek smeh na ušesa.

»Da, ta logika! . . . Verjemite mi, gospodična, da je meni moja logika ljubša nego vaša! . . .«

In spet se je smejala . . .

Dospela sva bila do tistega kotička, v katerem se nahaja Schillerjeva soha.

Tu se ustavim, jo pogledam v obraz in ji rečem:

»A zdaj mi povej, kako ti je ime!«

Ustavi se tudi ona in me premeri z jeznim pogledom od nog do glave.

Pričakoval sem prav zares srditega odgovora. A čim dalje me je gledala, tem milejše ji je postajalo lice, tem blažja luč je sijala iz njenega očesa. Potem pa je nagnila nekoliko glavico, povabila oči ter zašepetala napol glasno:

»Elza!«

»Elza! Kako lepo ime!« pripomnim jaz, in šla sva naprej, toda zdaj bolj počasi nego prej . . .

Lotila se je bila naju obeh neka zadrega, in molčala sva . . .

Zavila sva na Jakominski trg, in tu so naju srečavali ljudje, a midva se nisva brigala zanje.

Zrla sva v tla, kakor bi nečesa iskala, in najin molk je pretrgal samo kak globok vzdihljaj . . .

Dospela sva v ozke ulice, da sam nisem vedel kdaj.

»Zdaj bom kmalu doma,« izpregovori ona, kakor bi me hotela opozoriti na to, da bi bilo čas, ločiti se od nje. A ni mi branila, da sem šel še dalje z njo.

»Kdaj se vidiva zopet?« jo vprašam, ne da bi kaj mislil.

»Jaz grem vsak večer svojo teto obiskat, in ob tem času se vračam,« odgovori ona. »Teta stanuje v Goethejevih ulicah.«

»Torej v Goethejevih ulicah!« ponovim jaz.

In spet sva molčala, dokler se ne ustavi pri neki hiši.

Slučajno ni bilo nobenega človeka v obližju. Primem jo za roko in jo hočem pritegniti k sebi, a ona me odrine lahno od sebe . . .

»Mati me že čaka, hiteti moram! . . . Lahko noč!«

»Lahko noč!« —

* * *

Drugi dan sem bil slabe volje.

Dopoldne sem bil v kolegiju, a bil sem nepazen in raztresen.

Profesor G., ki je predaval cerkveno pravo, je delal neslane dovtype ter gledal okrog, kdo se smeje in kdo se ne smeje njegovi duhovitosti . . . Tisti, ki se niso smejali, so bili slabo zapisani pri njem! . . .

Jaz se nisem brigal zanj.

Popoldne pa sem sedel doma.

Stanoval sem tistikrat v Harrachovih ulicah pritlično. Imel sem v ozadju majhno sobico, ločeno od vseh drugih stanovanj, z razgledom na vrt, kar je bilo meni posebno drago.

A danes me ni veselilo nič.

Vzel sem bil v roke pandekte, ki sicer tudi niso bili zabavni, a vendar še najbolj prebavni.

Toda z učenjem danes kar ni šlo. Vedno in vedno sem si očital:
 »Kaj ti je bilo tega treba? . . . Ali ti ni še zadosti takih doživljajev? . . .«

Skozi razrejene šaluzije se mi je pritepla osa v sobo ter me nadlegovala. Razsrjen potisnem šaluzije na dvoje, potegnem robec iz žepa ter začnem divje mahati okrog sebe, da bi pregnal nadležnico.

Bila je že pri oknu, ko jo zadenem in sicer tako nesrečno, da sem ji pretrgal život na dva dela.

Meni je zagomazelo po hrbtenici, ker takih stvari nikoli nisem mogel videti. Pometel sem hitro vse skupaj skozi okno in izkušal sem se iznebiti neprijetnega vtiska. A ko se čez dalj časa ozrem skozi okno, opazim, da gorenji del života še živi in se giblje. Zdrznem se in, da bi storil temu konec, pohitim ven, vržem pest prsti na pretrgani trup ter stopim nanj.

Ko pa sem se vračal v sobo, mi je bilo pri srcu, kakor bi se vračal od pogreba . . . Bil sem neprijetno razburjen, nervozen, bolan . . .

Pod okno mi prileti kos in skoro hkratu z njim ščinkavec. Do ptičev sem imel od nekdanj nenavadno ljubezen. Brž sežem po košček zemlje, ki mi je bil ostal še od zajtrka, ter ga začnem drobiti.

Kos odleti, ščinkavec pa je slastno pobiral drobtine. Nenadoma se priplazi od zadaj maček. Jaz ga zagledam šele v zadnjem hipu, mahnem z roko, a ščinkavec, ki je bil krotak, domač, ni razumel mojega mahljaja, maček pa je bil dovolj prebrisan, da se ga ni bal. En skok, in ubogi ščinkavec je frfotal v ostrih krempljih njegovih . . .

Skočim skozi okno, a moja pomoč je prišla prepozno. Maček se je bil že splazil skozi plot na sosednji vrt. Samo par peresec in kapljo krvi sem še zasledil . . .

»Vražja roka, da trosiš danes samo nesrečo!« Bil sem skrajno nezadovoljen sam s seboj! . . .

In hodil sem spet po sobi doli in gori in si očital:

»Kaj ti je bilo tega treba? . . . Čemu to? . . .«

Hkratu pa me posili smeh: »Kdo pa te sili, da pojdi . . . kdo te sili? . . . Smešno zares! — Ne pojdem, pa je! . . .«

Sedem spet k svojim pandektom, ko potrka nekdo na vrata.

»Naprej!«

Vrata se odpro, in v sobo se prismehlja Roza — kuharica vojaškega dostojanstvenika, ki je stanoval v hiši in sicer tudi pritlično. Bila je stara šele devetnajst let, a bila je velika in močna in imela je boke in prsi kakor kaka matrona. Košati lasje so ji bili rdečkastorumeni, in trepalnice pri očeh so bile videti, kakor bi bile pozla-

čene . . . Moja gospodinja mi je večkrat pravila, kako je zaljubljena vame; in res, če bi bil šel stokrat z doma, bi se bila stokrat srečala v veži, in kar požirala me je s svojimi sivkastovišnjevimimi očmi.

Zdaj pa je bila tu in v obraz je žarela kakor vrtnica v jutranji zori, a prsi so ji kipele kakor razburkano morje . . .

»Vaše gospodinje ni doma,« reče smehljaje se; »pripravim vam posteljo jaz ter prinesem vode . . .«

Mene pa se je lotil takoj tisti boj, ki se loti moškega vselej, kadar ima v obližju žensko, o kateri ve, da stori z njo lahko, kar hoče . . .

»Ali naj stopim k njej, ali naj ji pobožam lica, ali naj —«

Vse polno tistih »ali naj . . .?« — —

Videl sem, kako se obotavlja, kako pričakuje . . . Toda ne! . . . Spomnil sem se na ono zvečer . . . Ne in ne! . . .

In postajala je klavrna, pa sram jo je bilo . . . Naposled je šla . . . Ves čas je plamtela v obraz, a ko je odhajala skozi vrata, je bila bleda kakor zid, in njen pogled je bil skaljen, zmeden . . .

»Pametno si ravnal!« mi reče neki glas, ko so se bila zaprla vrata za njo. A precej se pojavi drug, nasproten glas, ki je trdil: »Neumno si ravnal!«

In začela sta se preganjati med seboj, a jaz sem se udaril ob prsi ter odločil: »Pametno!« — —

V omari je visela moja zimska obleka. Ne vem, kaj mi je prišlo na misel, da sem začel stikati po žepih . . . No, včasih se je dobil tako kak spomin na minole čase . . . A danes so zadeli moji prsti v telovnikovem žepu ob dve desetici, ki sta bili Bog ve kdaj obtičali v tistem kotičku.

To je bilo kakor nalašč za hude čase, in desetici sta mi bili v tem hipu ljubši, nego bi mi bil najlepši spomin! . . .

Zdaj pa le k Matijažu! . . .

Šel sem in pil ves večer za tisti dve desetici. Včasi so mi ušle misli v Goethejeve ulice, srce mi je utripnilo, a vselej sem se premagal.

Vino je bilo staro, močno, in tak mladič, kakor sem bil jaz, ga je imel pol litra zadosti! Čutil sem ga malo, ko sem se vračal domov.

»Ha!« vzdihnem, ko sem bil v svoji sobi, in raztegnem po zraku roke . . . Slečem se in z nekakim prisiljenim ponosom v srcu se zvrnem v posteljo . . .

»Ha, kak junak si! . . . Kako junaštvo to! . . . Dekle te je čakalo, a ti nisi šel! . . . Kje je še kdo, ki bi bil storil kaj takega? . . . Kak junak!« . . .

A mraz me je pretresel pri teh mislih, nekak čuden mraz . . . In kar nagloma se pojavita spet ona dva nasprotujoča si glasova popoldanska:

»Pametno si ravnal — neumno si ravnal!«

»Pametno — neumno . . . pametno — neumno . . . pametno, pametno, pametno — neumno, neumno . . .«

In čimdalje bolj sta se prepirala, čimdalje bolj sta vpila in kričala, da mi je bučalo po glavi in da se mi je zdelo, kakor bi se lasala in razgrajala dva paglavca, valjajoč se v cestnem prahu . . .

A najhujše je bilo to, da sem bil zdaj nezmožen, pritegniti enemu ali drugemu . . .

»Pametno — neumno — pametno — neumno . . .« se je pletlo brez preneha dalje, dokler se me ni usmilil spanec ter me rešil mučnega stanja . . .

* * *

Drugi dan na večer pa sem bil prej v Goethejevih ulicah, nego je bilo potreba. Hodil sem precej časa gori in doli, predno se je prikazala iz neke hiše.

Nasmehnila se je žalostno, ko sva bila skupaj.

»Sinoči vas ni bilo!« reče s tresočim glasom.

Mene pa je takoj ozlovoljila, ker me je vikala.

»Čemu me vičeš, ko sem jaz tebe tikal že prvi dan!«

Ona umolkne, a čez nekoliko časa izpregovori spet:

»Pa zakaj te ni bilo?«

Jaz pa sem začutil potrebo, da bi jo žalil in ranil, in povedal sem ji celo resnico, rekoč:

»Nisem maral priti! . . .«

Njej so se zasvetile oči. Opazil sem, kako je vzklopelo po njej. Imela je brez dvojbe že oster odgovor na jeziku, toda zatrla je nejevoljo. Pogledala me je milobno, proseče ter rekla z mehkim glasom:

»A nocoj pa si prišel? . . . In jaz sem vedela, da prideš! . . .

Škrbela sem za to, da ostaneva lahko dalje časa skupaj. Rekla sem materi, da se zamudim nocoj do enajste ure pri teti, in da me spremi potem tetina služkinja domov.«

»Haha!« se zasmejem jaz.

»Zakaj se smeješ?«

»No, ker mi ugaja — ta laž!«

Ona se zgane. Pogleda me otožno in reče:

»Ali zaslužim to? . . .«

Jaz nisem odgovoril. Zavila sva ven iz mesta. Hodila sva počasi in večjidel molčala . . . A še to, kar sva govorila, je bilo vsakdanje in se ni dotikalo tega, kar se je godilo v najinih srcih . . . Vprašal sem jo o njenih domačih razmerah, in povedala mi je, da je bil njen oče uradnik, a je umrl, in da ima zdaj samo še mater, ki je bolehná, in majhno sestrico.

»In teta?«

»Teta je očetova sestra in že postarna . . .«

»Pa bogata, seveda!«

»Mati pravi, da ima nekaj . . .«

»Zato je treba čuvati, da se njenega imetja ne polasti kdo drugi, jeli?«

Vsaka moja nocojšnja beseda je bila strupena.

»No, moj Bog . . .« reče ona v zadregi, a ne konča stavka.

Bila sva spet v mestu in že prav blizu mojega stanovanja. Bil sem že truden, in tudi njej se je poznala zmučenost.

»In kaj zdaj?« vprašam.

»Koliko je ura?«

»Tri četrti na deset.«

»Domov še ne smem, če ne bo mati precej vedela, da nisem govorila resnice . . .«

»Pa pojdi torej z mano na moje stanovanje!«

Ona se prestraši. S plašnimi očmi se ozre vame ter reče:

»Ne, tega ne!«

»Zakaj ne? Trudna sva in odpočijeva si! . . . Nihče te ne bo videl, moja soba je sama zase . . .«

»Ne, nikakor ne! Moj Bog, po noči v moško stanovanje! . . . Kaj misliš?!«

Čutil sem, kako jo pretresa groza pri tej misli, a baš radi tega me je še bolj mikalo, da bi jo spravil s seboj! . . .

»Pojdi!« jo pozovem iznova.

»Ne — za ves svet ne! . . .«

»Moraš!«

»Če me čišlaš, če me ljubiš, ne moreš zahtevati tega od mene! . . .«

»Če me ljubiš, pojdeš z mano!« odvrnem neizprosno jaz.

»Ah! . . .« jekne bolestno, se prime z desnico za srčno stran ter gre za mano . . .

Zunaj je luna sijala, in bilo je tudi v sobi dokaj svetlo, zato nisem prižgal luči.

Kaj da sem čutil v tistem hipu, ko sem imel v svoji sobi sredi noči dražestno bitje poleg sebe? . . . Da, ko bi znal to povedati! . . . Mogoče, da je ženinu, ko privede na poročni dan svojo izvoljenko v spalnico, nekako tako pri srcu . . . Mogoče, pravim . . .

Prijemši jo za roko, sem čutil, kako drhti, kako se trese po vsem životu . . . Nalahno jo potisnem na zofo ter sedem poleg nje . . . Par trenutkov sem sedel nem, kakor odrevenel na njeni strani, a potem je vzkipelo po meni . . . Objel sem jo in pritisnil strastno nase, in moje pekoče ustnice so begale hlastno po njenem lepem, bledem obrazu . . .

A nastal je spet mir! . . .

Bil sem kakor blaznež, ki zdaj vzroji v divjem ognju, zdaj spet mre v apatiji in letargiji . . .

Sedela sva spet mirno drug poleg drugega in molčala . . . Luna je priplavala tako, da se je usula njena luč naravnost v sobo in na njen obraz.

Ozrem se nehote vanjo. Glavico je imela naslonjeno nazaj, iz lepih oči pa sta ji drseli počasi dve debeli solzi do sredi lic, ondi sta se utrnili ter ji kanili na prsi; za njima pa sta nastopili precej dve drugi, ravno tako veliki, ravno tako boleštni, isto pot . . .

»Ti jokaš? . . .«

Nič odgovora . . .

»Ti jokaš?« . . . ponovim.

»Oh, kako bi ne!« vzklikne pretresljivo, in na glas se ji zaihti . . .

»Kako bi ne!« je ponavljala z drhtečim glasom ter jokala . . .

Jaz sem vstal.

»Ha, ti se kesaš . . .!«

Ona osupne. Pričakovala je drugih besed, pričakovala je tolažbe . . . Jaz sem čutil to, a pristavil sem mrzlo:

»Veš, učiti se moram še nocoj!«

S tem sem se hotel menda opravičiti, da nisem več prisedel k njej . . .

Vstala je tudi ona, in odpravila sva se.

Govorila nisva nič. Šele ko sva bila pri njenem domu, mi reče:

»Poljubi me še enkrat, saj vem, da me ne boš nikdar več! . . .«

Ganilo me je to.

Ugodil sem njeni želji, in dahnil sem ji nežen, prisrčen poljub na rožnate ustnice . . .

Nekoliko dni po tistem sva se srečala pri belem dnevu, in tistikrat sem se domislil, da sem jo tudi že v prejšnjih časih videl semintja . . .

Njej se je brala na obrazu potrptost, pobitost, mene pa je navdajala tista samopašna razkošnost, ki se tako rada loteva nas moških, kadar vemo, da trpi radi nas žensko bitje . . .

Srečala sva se tudi pozneje še nekolikokrat . . . Njen pogled je bil mrkel, resigniran, otožen, moj jezen, srdit . . . A jaz nisem bil jezen, ona pa je bila v resnici žalostna! . . .

Potem pa je prišlo tako, da se niti videla nisva več! . . .

Elza, kje si pač zdaj? . . .

Elza, ali se spominjaš kdaj mene, kakor se spominjam jaz tebe? . . . Ali slutiš, Elza, da me še zdaj peko tiste tvoje solze?

* * *

To je bil eden tistih hipov življenja, ki nam jih nakloni usoda, ne da bi vedeli, zakaj . . .

To je bil eden tistih dogodkov, ki nam vedno zopet prihajajo v spomin, ki nam vedno spet vznemirjajo srce — —

Človeško srce je kakor harpa, po kateri je razpetih nebrojno strun . . . In teh strun se dotika zdaj rahleje, zdaj močnejše spomina dih . . .

Strune pa done in zvene, in njih glas je zdaj vesel in skladno ubran, zdaj žalosten in poln disharmonij! . . .

A žalosten in neubran je večkrat nego ubran in vesel! — —

Književne novosti.

Poezije drja. Franceta Prešerna. Uredil skriptor L. Pintar. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. V Ljubljani. 1900. VIII. + 244. Velika 4^{ka}.

Tandem aliquando et post tot discrimina rerum je prišel na svetlo naš ljubi Prešeren v novi obleki! Kakor Penelopa svojega Odiseja, tako težko smo pričakovali Prešerna leto za letom. Včasih se je raznesla novica, da je že vse pripravljeno za tisk: tekst je urejen, ilustracije izvršene, toda čakali smo še — par let zaman. Potem smo slišali praviti, da se že tiska in da gotovo izide tega in tega meseca. No nič ni bilo — Odiseja-Prešerna še ni bilo na obzorju. Neugodni vetrovi so bili spet nekam zanesli njegovo ladjo. Navsezadnje smo ga pa vendar dočakali. In ravno letos, ko bomo praznovali stoletnico njegovega rojstva, je prišel! Kajpada smo bili vsi radovedni, v kaki obleki ali obliki se nam predstavi. Kot vesten urednik sem si ga seveda prav pozorno ogledal od glave do nog. Kakšen vtisk je napravil name?

Ako poročam o novi izdaji Prešernovih poezij pod rubriko »književne novosti«, pripoznavam, da je to nekoliko nelogično. Ne nameravam namreč pisati ocene Prešernovih poezij, ki nam niso nove, neznane, ampak le poročati hočem o tej najnovejši izdaji njegovih pesmi.

*

Ako knjigo prelistamo in pregledamo od prve strani do zadnje, prepričamo se, da se je z vsemi potrebnimi tiskarskimi stroji dobro preskrbljena tverka Ig. pl. Kleinmayrjeva & Fed. Bambergova res potrudila, da izide Prešernova knjiga v kar najdostojnejši moderni obliki. Moramo reči, da tako elegantne zunanje oblike še ni imela dozdej nobena leposlovna slovenska knjiga. Papir najfinejši, črke nalašč naročene za to knjigo (čeprav se nekaterim dozdevajo nekoliko »premastne«, »prekrepe«, premarkantne). — Ako nam pa navzlic vsej tej, v tipografskem oziru brezhibni in res krasni opravi Prešeren v novi izdaji ne ugaja popolnoma, kriv tega ni tiskar, ne založnik, nego g. urednik in pač tudi ilustrator . . .

*

Resnica je, da tujega duševnega blaga ni tako lahko urejevati kakor svoje. Okusi so precej različni. Včasih se nam zdi kaka pesem manj vredna, dočim jo je avtor smatral morebiti za eno svojih najboljših — in vice versa! Tudi kronološki red posameznih stvari nam včasih ni znan; včasih ne vemo, kaj je prišlo pisatelju izpod peresa prej, kaj pozneje. Včasih najdemo med rokopisi varijante in ne moremo se odločiti, katera verzija je »najboljša« itd. Vse to otežuje urejevanje tujega beletrističnega, pesniškega blaga . . .

Urednik novega Prešerna je imel pred seboj izdanje iz leta 1847., potem v izdaji Stritarjevi-Jurčičevi natisnjeni dostavek pesmi, ki jih Prešeren sam ni bil objavil l. 1847., ter par manj važnih rokopisov.

Ko se je bila nova izdaja začela redigirati, dajali so razni literati naši gospodu uredniku raznih, često diametralno nasprotujočih si nasvetov. Teh nasvetov tudi omenja g. urednik nekaj v »Predgovoru« . . .

Škoda samo, da se ni oziral n. pr. na moj skromni nasvet glede razporedbe in uvrstitve tistih v »dostavku« l. 1866. priobčenih pesmi Prešernovih! Da se je g. urednik ravnal po mojem nasvetu, bila bi izšla knjiga v harmonski tekstni obliki, tako pa knjiga ni enotna.

L. 1898. sem bil objavil v »Ljubljanskem Zvonu« na strani 633. par opomenj, tičočih se uvrstitve tistega »dostavka« v celotno izdajo. Založnik g. Otomar Bamberg je bil čital dotične moje misli in se je popolnoma strinjal z menoj. Poslal mi je bil rokopis Prešernovih poezij z željo, da jih uredim po svojih načelih, izraženih v »Zvonu«. Lotil sem se dela in sem uvrstil vse tiste v »dostavku« l. 1866. natisnjene pesmi pod rubrike, ki jih je Prešeren sam uvedel v svoji izvirni izdaji iz leta 1847.

Pod I. rubriko »Pesmi« sem bil uvrstil »Zdravijco« (ki jo je tudi g. urednik sedaj pustil v tem oddelku) in pa pesmico »Vso srečo ti želim«. Na koncu II. oddelka »Balade« in »Romance« sem dodal »Nuno in karnarčka«, »Zarjavelo devico«, »Svetega Senana«, »Nebeško procesijo«, »Pesem o zidanju cerkve na Šmarni gori« in »Šmarno goro«.

Med »Različne poezije« v III. rubriki sem uvrstil pred »Epigrame« prigodnico »Janezu Hradckemu«. Na koncu že l. 1847. natisnjenih epigramov

sem uvrstil vse napise in epigrame, ki se nahajajo v »dostavku« Jurčičeve-Stritarjeve izdaje iz l. 1866., in druge napise, ki so se pozneje bili nabrali.

Med »Sonete« — pa pred sonetom »Matiju/Čopu« — sem dal vse v »dostavku« zbrane sonete.

Prevode: »Lenoro«, »Tri želje« (Grünove), »Lützove strelce« in »Parizino« pa sem pomestil na koncu »Balad in Romanc« zaporedoma. Hotel sem, da bi bili prevodi skupaj; ker je Prešeren »Lenoro« dal med balade in romance, dobro, sem pa še te epske prevode uvrstil med njegove »Balade in Romance«. Prevod, če je še tako dober, je in ostane prevod; avtor si ga ne sme in ne more lastiti; delo ni njegovo. Uredniku ni nič mar, če prevodi niso vsi enako dovršeni. Ako se že sprejmejo tudi prevodi med izvirne poezije, potem pa naj bodo zaradi homogenosti skupaj!

Vrednost kake pesmi se ne ceni po tem, na katerem mestu je natisnjena, ampak pesem se ceni po njeni notranji vrednosti. Mesto, kje stoj kaka stvar v knjigi, odločuje navadno le kronologija. Ako pa ne vemo, kdaj je bila ta ali ona stvar spočeta, spisana ali prvokrat natisnjena, no takrat se nam tudi ni treba glave beliti! To je čisto irelevantna in postranska reč! — Danes začnem pisati kako reč. Predno pa jo dovršim, med pisanjem, šine mi v glavo kak drug motiv, kak nov sužet, ki je mojemu dušnemu razpoloženju veliko bližji. Lotim se torej kar tega drugega sužeta in ga obdelam in dovršim poprej, nego pa tisto prvo snov, ki sem jo začel že pisati! Vprašam torej učenjake: kaj je v tem slučaju »πρῶτον« in kaj je »τελευταίον«? — katera pesem je tukaj po kronologiji »prva« in katera je »zadnja«? Jaz ne vem točnega odgovora. —

Kdor se s takimi malenkostmi ukvarja, uganja puste igrače. — Meni je merodajna temeljna razvrstitev gradiva, ki jo je uvedel v svoji knjigi Prešeren sam. Po tej razvrstitvi sem se natanko ravnal in zato se nisem nič pregrešil proti namenu in tendenci pesnikov, še manj pa proti pieteti. —

Gospod urednik se sklicava na neki cenzurni rokopis, ki se baje nahaja v deželncem muzeju. K temu moram opomniti, da izgubi rokopis, čim je knjiga natisnjena, v istem hipu vsako meritorno veljavo. Zakaj? Zato, ker se je tisk vršil tako, kakor je hotel in želel avtor sam. Knjiga izide takšna, kakršno je želel imeti pisatelj. Vsakemu čitatelju in kritiku je merodajen in odločilen poslej le tiskani eksemplar, ne pa rokopis, če se je slučajno tudi ohranil. Saj je znana stvar, da pisatelj neredkokrat še na korekturnih polah, med tiskanjem izpreminja in popravlja svoj spis. Kako veljavo bi torej mogel imeti prvotni tekst? Zanimiv je le še za nabiratelje avtografov in pa za — grafologe. —

Pred menoj leži izdaja Prešernovih poezij, ki jo je uredil pesnik sam. Ta je zame merodajna, rokopis pa me ne briga čisto nič! . . .

Ugovarjajo nam: Zakaj pa Prešeren ni bil uvrstil v svojo izdajo vseh svojih morebiti že v »Čbelici« natisnjenih pesmi?

Točnih razlogov za to ne vemo. Da bi nekaterih v »dostavku« se nahajajočih pesmi ne bil smatral za »enakovredne«, ne verjamem. Da se n. pr. veličastna oda »Zdravijca« glede umetniške vrednosti lahko meri s katero si bodi izmed drugih »pesmi« v 1. oddelku, je jasno. Morda pa se je Prešernu takrat zdela pre — radikalna, preslovanska, in bal se je, da bi mu cenzura knjigo zaplenila; zato je »Zdravijco« izpustil. »Muna in kanarček« je bila za »predmarčne« čase tudi nekoliko kočljiva. Saj vemo, kakí Tartuffi žive še dandanes

pod solncem. »Sveti Senan« — no, ta je bil pa za tisto dobo naravnost izzivajoč. Prešeren je hotel izdati knjigo nekaterih svojih poezij, a da mu knjiga izide brez zadržkov, je opustil vse, kar bi utegnilo kakemu filistru preveč zadeti ob nos. No, pozneje, ko se časi izpremenijo, izdamo polagoma tudi druge stvari. Ljubi Slovenci, ki še niso vajeni čitati in poslušati naravnih in odkritosrčnih glasov, naj se za sedaj nekoliko privadijo novim napevom, novim besedam, novim idejam, izvedenim v preskromnem, slovenskem (kranjskem) narečju! Tako je brez dvoma mislil dr. Prešeren, ko je nosil svoj rokopis v tiskarno.

Ne smemo pozabiti, da je bila Prešernova knjiga poezij za tiste čase pravi dogodek, nekaj naravnost epohalnega. Prešeren je to gotovo vedel in se je nekoliko — bal predsodkov polnega svojega občinstva . . .

Razlogi torej, ki jih navaja gospod urednik za svojo razvrstitev Prešernovih poezij, niso utemeljeni. Ko bi bil pridržal tisto razvrstitev, ki sem jo bil priporočal v »Zvonu« jaz, bila bi knjiga harmonski razdeljena in urejena. In — kar je važen moment! — nova izdaja bi bila brez dvoma veliko bolj podobna prvi izdaji iz l. 1847. Tako pa je nova izdaja čisto enaka Jurčičevi-Stritarjevi izdaji iz l. 1866. — česar g. urednik niti nameraval ni! Ironija usode. In sedaj je tisto gradivo, ki spada po svoji naravi skupaj, čisto po nepotrebnem razkosano in porazmetano. Pregled Prešernovih poezij je sedaj veliko težavnejši . . .

Ako se držimo pravega načela, da nam sme in mora biti edino merodajen tiskani eksemplar Prešernovih poezij iz l. 1847., potem ne morem razumeti, kako je mogel g. urednik nad »Soneti«, ki se začenjajo na str. 125., napraviti novi naslov: »Sonetje ljubezni«?! Prešeren sam namreč tem šesterim sonetom, ki stoje pred »Sonetnim vencem«, ni dal nikakega posebnega naslova! G. urednik torej že a priori ni imel pravice, kaj prenašati v tekstem oziru, ni imel pravice, dajati sonetom kak naslov, ki ga Prešeren sam ni bil dal! In drugič ta čudni naslov: »Sonetje ljubezni«?! Ali so samo ti sonetje erotične vsebine? Ali niso tudi sonetje, ki stoje za »Sonetnim vencem« od strani 146. pa do 155. incl., tudi skoziinskoz erotični?! Ljubi čitatelj, prosim, vzemi Prešerna v roke, čitaj, pa se prepričaj sam! — In »Sonetni venci« sam, čegar »magistrale« kaže v začetnicah ime Primičeve Julije — ali ni tudi po večini erotične vsebine? Naslov: »Sonetje ljubezni« na strani 125. torej nima absolutno nikakega zmisla in drugič je brezokusen. Ako je bil Prešeren morda v rokopisu dal tem sonetom tak naslov, med tiskanjem ga je s finim taktom prečrtal, ali kakor že. Zmisla nima, kakor sem dokazal, absolutno nikakega. Pa tudi dosleden ni bil g. urednik. Če je dal sonetom, ki se začenjajo na str. 125., poseben naslov, zakaj pa ni dal nikakega naslova sonetom, ki se začenjajo na str. 146.? Simetrija in doslednost bi vsaj zahtevali to!

Na strani 156. je g. urednik dal trem sonetom spet samovoljno svoj naslov: »Zabavljivi sonetje«. S kako pravico? Prešeren namreč nad sonetom: »Ali prav se piše kama ali kasha« nima nikakega nadpisa!

Takisto ni dal Prešeren sonetom, ki se začenjajo na strani 159. (»O Vrba! srečna, draga vas domača« . . .), nikakega nadpisa. G. urednik pa je krstil te sonete z naivnim imenom: »Sonetje nesreče«! Neverjetno, pa resnično! Per parentesin bi še dostavil, da naslov: »Sonetje nesreče« sam na sebi niti slovenski ni. In končno se moramo vprašati: Ali izraža in opeva samo teh šest sonetov, od strani 159. do 164., pesnikovo nesrečo? Prešeren sam je to dobro

vedel, da ne, in zato teh šestih sonetov tudi ni tako enostransko naslovil v svoji knjigi! —

Gospod urednik nam v predgovoru ni razložil, zakaj si je dovolil pri sonetih te neumestne nadpise, in zato res ne vemo, kdo mu jih je nasvetoval. Prešeren bi protestoval z rokami in nogami, ko bi videl te čudne napise . . .

Jezik Prešernov bi bil g. urednik z lahko vestjo še bolj opilil in popravil, ne da bi bil s tem delal Prešernu kako krivico. Če poje sedaj pesnik svojo sercnado »pod oknom«, če se obrača s svojimi pesmimi k »dekletom«, če se roga »zvezdogledom« . . . če čitamo: pevec, črna, učenec, tvojega, krst, pri, Slovencem, imenitna dela . . . in tako dalje: — potem bi bil g. urednik lahko še pomodernil takšne-le oblike Prešernove: za bolj*ji* rabo (str. 21.), največ*ji* hudo gr*ji* (napake) [104], največ*ji* hudo (str. 43.), najlepši (Urška) [str. 67.], lepš*ji* (dekle) [str. 49.], najzlah*tn*ejš*ji* trave, najslajš*ji* (dišave) [26.], cveteče (str. 49.), neiztroh*aj*eno (namesto: neiztrohnelo) srce (str. 72.), vkro*f*en (str. 93.) itd. . . .

Prav je storil g. urednik, da je zmanjšal nekoliko Prešernove akcente. Mislimo, da bi jih bil lahko črtal še več!

* * *

Ilustroval je Prešerna slikar A. Karpellus.¹⁾ Karpellus je v svoji stroki znamenit mojster in odličen umetnik. Ako se mu pa vse ilustracije niso popolnoma posrečile, prihaja odtod, ker Prešerna ni čital v izvirniku in ker pogostokrat morda ni dovolj razumel pesnika našega.

Najlepše ilustracije so morda: Zaglavje »g a z e l a m« na strani 113. (»Primičeva Julija?«), potem dramatični »Zadnji boj« iz »Krstu pri Savici« na strani 171., »Beg un« na str. 181. in lepa »Nuna s kanarčkom« na str. 203.

¹⁾ Gosp. Belé je bil tako prijazen pa mi je o Karpellesu napisal naslednje vrste:

»Slikar Adolf Karpellus, star blizu 30 let, je rojen v Galiciji in je sin c. in kr. podpolkovnika (trije bratje slikarjevi služijo kot aktivni častniki). Zvršil je višjo realko na Dunaju ter istotam akademijo obrazovalnih umetnosti. Pozneje se je izpopolnjeval v Parizu in na specialni šoli za pokrajinsko slikanje v Concarneau-u v Bretanji. Že kot gojenec posebne šole za zgodovinsko slikarstvo na Dunaju je uspešno debutiral na razstavi umetniške družbe s podobo »Pri smrti postelji« (ki visi v gosp. Bambergá pisarni) in nje duhovitim pendantom »Slaba vest«. Vsled zasebnega naročila je zvršil potem po pisanih podatkih risane ilustracije za štiri slovenske narodne pesmi in oljnato sliko »Ribič«. Ta krasna kompozicija je bila povod, da je gosp. Bamberg poveril g. Karpellusu ilustriranje Prešerna. Žal, da se mu je ista hvaležna snov pozneje, dasi je trikrat poskusil, vselej ponesrečila. Ker slikar slovenščine ne ume, dobival je prevod pesmi, sposobnih za slikarsko tolmačenje, potrebne fotografije, figurine itd. iz Ljubljane. Večino podob je zvršil za časa svojega bivanja na Francoskem l. 1894./5., tedaj ob času, ko sta bila brata Šubica že mrtva, umetniški naraščaj naš se pa še ni bil pojavil. Vrnivši se na Dunaj, je gosp. Karpellus razstavil pohvalno sprejeti sliki »Bretonska deklica« in »Materina ljubezen«. Vpregel se je potem v sladki jarem sv. zakona, in to je bržkone krivo, da se danes bavi največ s praktično stroko svoje umetnosti ter slika reklamne podobe in riše ilustracije za dunajske in monakovske liste, dokler mu milejša usoda ne razveže kril za svoboden umetniški vzlet . . .«

Naslovna slika »Prešeren in muza (?)« ni posebno srečna; vinjeta »Pesmi« s Prešernovo podobo je dobra. Prešeren »pod oknom« je vendar nekoliko preokoren. Mornar na str. 19. je res izvrstno karakteriziran, samo da njegova ladja, žal, ne stoji na vodi, ampak na snegu ali ledu(!). Slike na str. 25. ne razumem. Kaj ima tukaj v spominu na Vodnika opraviti »Jezdec na konju«?! Nikjer v tisti odi ni govora o kakem jezdecu ali konju, pač pa o ptici — feniksu! Sama na sebi pa je sličica krasna. »Nezakonska mati bi bila lahko mlajša in bolj dražestna. Vinjeta »Povodnji mož« na strani 39. dobro izraža demonsko oblast povodnikovo. Na sestavljeni ilustraciji »Rozamunda« (str. 47.) je preveč detaljev. Ker se je izvorna slika morala zaradi clichéja zmanjšati, postale so posameznosti nekoliko nejasne. »Man sieht den Wald vor lauter Bäumen nicht.« — »Ribič« (str. 75.) se je pač čisto ponesrečil. Slika »Različne pesmi« kaže brez dvoma prizor iz »Nove pisarije«. Filister, ki poučuje Prešerna, kako in kaj naj pesni, je imenitno karikiran! — »Mrtvi Čop« (str. 93.) ilustruje prav dobro tragično smrt pesnikovega prijatelja. — Vinjeta k »sonetom« nam predstavlja rojstvo našega Prešerna z domačo hišo njegovo v Vrbi. — »Črtomir« in »Bogomila« na str. 167. sta dobra. Slika »Pri blejskem jezercu« in pa »Krst« (str. 189.) imata isto hibo kakor slika na strani 47. —

Da se je za »dostavek« naredila posebna ilustracija, ki ni posebno jasna, se mi zdi pa že odveč!

Škoda, da je ilustracij tako malo! Koliko je še epskih pesmi Prešernovih, ki bi bile ponujale prehvalečnih motivov za ilustracije. Seveda bi se bila s tem knjiga znatno poudražila, in nemara je baš to vzrok, da ima knjiga razmeroma malo podob. —

Kakor sem že omenil in poudaril, je A. Karpellus brez dvoma velik umetnik. O tem pričajo njegove krasne ilustracije slovenskih narodnih pesmi, o katerih sem poročal v »Ljubljanskem Zvonu« l. 1898. na str. 767. Pa mož je tujec, in ne moremo mu zameriti, če s svojim risalnim peresom ni vselej prave pogodil. Gospod Ivan Belé, ki je posredoval med »Prešernom« in slikarjem, je imel gotovo veliko truda, da je poslednjemu raztolmačil tekst. Za to požrtvovalnost mu moramo v obstoječih razmerah biti samo hvaležni. — Boljše in naravno bi bilo vsekakor, da se je ilustrovanje Prešernovih pozvij poverilo kakemu slovenskemu slikarju. Delo bi se bilo izročilo kakemu Hrvatcu, Čehu, Poljaku ali Rusu. Koliko izvrstnih ilustratorjev in risarjev imajo zlasti Čehi!

Toda — kar je, to je! Na novo ali boljše ilustrovanega Prešerna menda ne doživimo tako kmalu . . .

*

Ko bi nove izdaje ne bil vesel, bi ne bil toliko pisal o njej. S svojimi kritičnimi opazkami sem hotel rojake samo opozarjati na novega Prešerna, da si ga naj omislijo! Povedal pa sem svoje subjektivno mnenje o ureditvi tega pesniškega zbornika odkrito in to svoje mnenje tudi utemeljil. Prepričan sem, da tako kakor jaz utegne soditi še marsikdo o novi izdaji Prešernovih pozvij. Gospod urednik je ravnal pač po svojih nazorih, po svojem prepričanju in po svojem okusu. Ker so pa zlasti estetični okusi jako različni, zatorej pač g. urednik na svojem stališču Prešerna ni mogel drugače urediti, nego ga je uredil. Knjiga leži sedaj vendarle na naši mizi. Težko da bi bil Prešeren že letos izšel, da ga ni vzel v roke gospod skriptor Pintar. Trud ni bil majhen, in delo tudi ne baš prijetno zanj, ki ni imel prakse v takih rečeh. Hvaležni

mu moramo biti, da bode slovenski narod sedaj svojega velikega pesnika Prešerna lahko čital v dostojni obliki, ki sta jo oskrbela marljivi urednik in pa podjetni založnik.

Petsto ilustriranih izvodov je sicer že razprodanih, upamo pa, da bodo rojaki tudi cenejše izdanje radi kupovali. Ne bi je smelo biti nikjer na Slovenskem zavedne slovenske hiše, kjer ne bi imeli v svoji knjižnici poezij Franceta Prešerna.

*

Prešeren je napisal tudi nekaj pesmi v nemškem jeziku ter prevedel nekaj svojih slovenskih poezij na nemški jezik. Da spoznamo pesnika našega od vseh strani, je potrebno, da se izdado v posebni knjižici tudi nemške pesmi Prešernove. Želimo, da jih izda g. Bamberg še letos. —

A. Aškerc.

»Zvonček«. List s podobami za slovensko mladino. Leto I. V Ljubljani. Urednik E. Gangl. Ta novi mladinski mesečnik je začel izhajati letos. Čeprav izhaja za našo mladino že več let znani »Vrtec«, vendar smo prepričani, da »Zvonček« ni odveč. Glavna stvar je seveda, da zadene »Zvonček« vselej pravi glas, ki bo segal mladim ljudem v srce. Primernih spisov treba. A če jih uredništvo ne bi moglo dobiti izpod domačih peres, smelo bi si jih izposojati tudi iz drugih, zlasti iz slovanskih literatur. Morebiti bi bilo za takšen list kako drugo ime prikladnejše — no ime je ime. Duh je, ki oživilja; črka je mrtva. Uredništvu želimo mnogo sreče, novi list sam pa pozdravljamo ter ga vsem odgovjiteljem mladine kar najtopleje priporočamo. —

Ilustr. Narodni koledar za l. 1900. Tečaj XII. Uredil Drag. Hribar v Celju. Ta priljubljeni koledar je izšel letos z mučeniškim vencem ovenčan. V prvotni izdaji je bil namreč zaplenjen. Kakor navadno, prinesel je tudi letos primernih beletrističnih in drugih aktualnih člankov. Prav dobra je Mefistova črna obrobljena satira.

Ker vemo, da je g. izdajatelj in urednik vnet za vsak napredek, svetujemo mu dvojce. Prvič naj v bodoče med »evropskimi vladarji« popolnoma opušča imena tistih miniaturnih nemških držav. Saj nas prav nič ne zanima, kdo »vlada« »Lippe-Detmold« ali »Reuss«. Škoda papirja in črnila! Namesto teh malih vladarjev pa naj objavlja rajši vladarje po drugih delih sveta: prezidenta Severne Amerike, južnoameriških držav, potem japonskega in kitajskega cesarja, predsednika južnoafričanskih republik itd. Tako se koledarju razširi obzorje in postane sam na sebi zanimivejši. Da postane koledar še bolj naroden in moderen, naj izpusti g. urednik pri posameznih mesecih neznanstvena vremenska proročanja. Takšna proročanja pač zanimajo kmečko čitateljstvo, ne pa inteligentnih izobražencev! Namesto teh proročanj naj g. urednik uvede zgodovinsko kroniko. Pri posameznih mesecih naj se omenjajo najvažnejši dogodki iz zgodovine Slovanov in zlasti iz naše slovenske zgodovine! Naj se omenjajo veseli in žalostni dogodki, potem pa tudi rojstni in smrtni dnevi odličnih Slovanov . . . Poleg teh dat bi bilo zabeleževati rojstne in smrtne dneve tistih mož in žen sploh, ki so si pridobili za napredek, za prosveto in za svobodo človeštva velikih zaslug, pa naj so pripadali katerikoli narodnosti.

Hribarjev »Narodni koledar« priporočamo z mirno vestjo vsem slovenskim rodoljubom.

**

Anton Aškerc. Studie mit Uebersetzungsproben von Dr. Gojmir Krek. — Laibach 1900. — Verlag L. Schwentner.

V dvojnem oziru se zdi meni dobro, če se naši pisatelji in pesniki prelajajo na tuje jezike. Prvič seznanimo na ta način z našim slovstvom tujce, ki so dostikrat preoholi, da bi se priučili slovenskemu jeziku in ki le preradi sodijo prezirljivo o nas, drugič pa začnemo mi sami dostikrat naše pesnike in pisatelje šele potem prav ceniti, če čitamo njih proizvode v tujem jeziku, ker se nam nudi tako prilika, primerjati jih z izvirnimi proizvodi dotičnega naroda. Kolikokrat nam je kak nemški pesnik nad vse mere imponoval — v prvi vrsti pač zato, ker smo ga toliko hvaliti čuli — dočim smo bili do naših domačih pesnikov a priori nekako nezaupljivi! Ko pa smo čitali kako pesem tega ali onega naših pesnikov dobro preloženo na nemški jezik, smo zastrmeli, in zdaj šele smo se zavedeli, da gre našemu pesniku prednost pred marsikaterim nemškim!

Umestno je torej, da odpiramo s prelaganjem naših pesnikov oči tujcem in — samim sebi! . . .

No, gospod dr. Gojmir Krek nam v svoji knjižici, katere naslov je postavljen na čelo tem vrsticam, ni podal samo nekaj prav lepo na nemščino preloženih poezij Aškercovih, temveč stopil je pred nas s celo študijo o tem največjem našem epiku. Zato njegova knjiga ni zanimiva samo za Nemce, ampak še bolj morda za nas Slovence same.

Dr. Krek piše lepo in gladko; njegov slog je vznosit, semtertja naravnost poetičen. Najbolj pa imponuje njegova samostojna sodba, akoravno ni vselej prava. Dr. Krek ne zamolči rad svojega mnenja in pove ga, četudi sam sluti, da se ne strinja popolnoma z dejstvi. Meni se zdi, kakor bi hotel izzvati s tem, da se mu pojasni od druge strani, kar njemu samemu ni prav jasno. Ni mu toliko do tega, da obveljajo njegovi nazori, nego da zve resnico. Zato poudarja na par mestih, da je vsaka kritika subjektivna!

To vse so lastnosti, ki dičijo vsakega pravega kritika. Kritik, ki se zaveda bistva svoje naloge, se ne bo tolkel ob prsi ter klical: »Tako je in nič drugače!« In ne bo si pripisaval nezmotljivosti, temveč rekel bo: »To je moje prepričanje, povejte še vi svoje!« Pravi kritik se uči, neprenchoma uči, in hvaležen je zmeraj, ako se mu dokaže zmot, kajti do nezmotnosti se dozdaj ni pospel še nihče, in pri vsaki sodbi gre vedno le za to, je li bolj ali manj popolna, bolj ali manj istinita . . .

Prepričan sem zatogadelj, da mi dr. Krek ne zameri, če bom v kakem oziru ugovarjal njegovim izvajanjem. V podrobnosti se itak ne nameravam spuščati, ker ni tu prostora za to, dotakniti se hočem temveč samo nekaterih očitnejših njegovih zmot.

Priznati pa moram pred vsem, da se je dr. Krek z oduševljenjem lotil svoje naloge, da, jaz mislim, da je baš ta navdušenost nekoliko vzrok, da je precej v uvodu posegel nekoliko predaleč. Bojim se, da ga Aškerc zahvali na časti, katero mu jo je hotel nakloniti s tem, da ga primerja z Viljemom II. Njegova navdušenost je zakrivila nemara tudi, da se spušča nekoliko preveč v polemiko z Aškercovimi domačimi protivniki. Pisatelj ima popolnoma prav, če omenja na nekem mestu, da je Aškerc izklesan iz drugega lesa nego Gregorčič. Gregorčiču se je zdelo potrebno, da je zagovarjal vsako svojo pesem, katero so mu očitali, z novo pesmijo; njemu, mehjemu, nervoznemu, preobčutljivemu človeku je bilo do tega, da prepriča svoje nasprotnike in obrekovalce o čistosti

in nekvarnosti svoje poezije. Tega Aškerc ni storil, ker je vedel, s kom ima opraviti, ker je vedel, da se nekateri ljudje prepričati ne dado! Par novih pesmi, polnih neusmiljenega sarkazma, s katerimi je označil svoje stališče in osmešil svoje napadalce, to je bilo vse! Dalje se Aškerc ni brigal za to, kaj se govori in piše o njem! Vse njegove poezije izvirajo iz najsvetejšega prepričanja, a to je vsekakor velika zasluga njegova, da svojega prepričanja nikdar zatajil ni! Da je dr. Krek to konštatoval, je popolnoma umestno, a to naj bi bilo tudi zadostovalo. Vsaj meni se dozdeva, da tisti »aferi« nikakor ne gre pripisovati tolikega vpliva na našega pesnika, kakor ji ga pripisuje dr. Krek. Aškerc je Aškerc in bi bil Aškerc tudi, če bi »Rimski katolik« nikdar ne bil izhajal.

Najbolj ugovarjati pa se da dr. Kreku v tem, kar je napisal v IV. poglavju svoje študije o Aškercu.

Tu ga proglašajo za socialistovskega pesnika ter mu očita, da pozna kot tak samo angele in hudiče. Zatiranci so mu baje sami angeli, a vladarji — kako se je dr. Krek domislil ravno vladarjev, mi ni prav jasno — so mu sami zlo-dejci, ki nimajo niti najmanjše dobre lastnosti na sebi.

Pri tem je dr. Krek vsekakor nekaj prezrl, to namreč, da nam Aškerc ni spisal kakega romana ali eposa. Ko bi bil storil to, potem bi bili pač upravičeni, zahtevati od njega, da nam pokaže človeka z vsemi svojimi lastnostmi, dobrimi in slabimi.

Tako pa je šlo pesniku v prvi vrsti za to, da osmeši, kar je smešnega, da nam pokaže, kar je nezdravega v naših socialnih razmerah, ter nas opozori na to, kje ima izvrševanje krščanske ljubezni najhvalečnejše polje. Aškercu pri njegovih takozvanih socialistovskih pesmih ni šlo toliko za osebo, nego za stvar. Če pa je včasih res videti, kakor bi bila ost kake pesmi obrnjena zoper najvišje glave, potem moramo pač pomisliti, da »feriunt summos fulmina montes!« Aškerc, ki ima pred očmi vedno vse človeštvo, ki sovraži puhlico in mu je res na tem, da bi prisijala človeškemu rodu kdaj zarja lepše bodočnosti, zagradi stvar tam, kjer bi se najprej morala zvršiti izprememba, ako bi res hotelo postati kdaj bolje. Neustrašenost, katero nahajamo pri Aškercu, diči pač vse velike duhove! Ali dr. Krek mari ne ve, kake je Tolstoj v obraz povedal carju glede zmisla mirovne konference v Haagu? —

Napačno se mi zdi tudi, če dr. Krek trdi, da Aškerc, kar se tiče pesmi te vrste, ni originalen, da so njegovi čuti v tem oziru ponarejeni.

Da dr. Krek te svoje trditve ni podprl z dokazi, smatram za nedostatnost. Če se očita komu kaj takega, se mu mora dati tudi prilika, da se zagovarja. A to Aškercu ni mogoče, dokler ne ve, v čem tiči pregrešek, ki se mu oponaša!

Jaz domnevam, kaj je zapeljalo dr. Kreka v to, da je napisal one stavke. Njemu preseda nemara že vsa tista socialistovska poezija, ker je postala — tu imam pred očmi svetovno slovstvo, ne samo našega — res že nekoliko šablonska, toda dr. Krek bi bil moral pomisliti, li ni naslovil na napačnega adresata, kar je bil sicer upravičen povedati.

Če kateri narod, ima gotovo slovenski narod vzroka, pritoževati se zoper trinoštvo, in malokje je toliko resnične bede, kakor jo je baš pri ubogem slovenskem narodu. Pa da bi pesnik, kateremu se globokočutnost nikjer ne more odrekati, baš v tem oziru ne bil čutil s svojim narodom? Da bi bil baš v tem oziru njegov čut posnet in ponarejen? Ne, gospod dr. Krek, v tem se ne strijnam z vami, to se mi zdi neverjetno, to se mi zdi naravnost nemogoče!

Marsikaj bi se dalo še reči, a to bodi dovolj. Naposled poudarjamo še enkrat: Krekova razprava je, akoravno se ji da semintja kaj prerekati, veleznimiva, in priporočamo jo toplo vsem onim, kateri si s kritičnimi spisi radi bistrijo duh

Z.

Za božične praznike smo dobili dva Aškerca: tretji zvezek njegovih poezij pri Kleinmayrju & Bambergu in študijo o njem pri Schwentnerju. — Dr. Gojmir Krek še ni posebno znan med nami. Pred nekaj leti je spisal skice o vtiskih, ki si jih je pridobil na avstrijskem jugu, imence v Zagrebu, in jih objavil v »Südsteir. Post« in nato zbrane pod naslovom »Aus dem Süden«. Že v teh se je pokazal globokega opazovalca. Prevajal je tudi slovenske pesnike na nemščino, in tako imamo v imenitni, a žal premalo razširjeni slovanski antologiji, katero je izdal njegov oče, prof. dr. Gregor Krek, pri Cottu v Stuttgartu, dokaj Gojmirovih prevodov. A z najnovejšim svojim delom si je zaslužil mladi kritik vse pozornosti in tudi priznanja.

Poprijel se je Aškerca, seveda z namero, da bi seznanil z njim Nemce in sploh one, ki o slovenskem literarnem gibanju malo ali nič ne vedo in žive v prepričanju, da so Slovenci ekskluziven filistrski narod; kajti nam ni bilo treba nemške študije o Aškercu. Seveda je še tudi takih med nami, ki Aškerca ne poznajo ali ki ga — nočejo poznati. Tem in takim Krekovo študijo posebno priporočamo. Česar ne utegnejo posneti iz pesmi samih — ker jih namreč ne bero — to naj bi poizvedeli vsaj iz Krekovega spisa. Tu bodo slišali ostre levite vsi oni, ki so vede ali nevede odtegujejo vsakdanjemu napredku v slovstvu in umetnosti; že prvo poglavje Krekove študije jih začne ščegetati po možganih. Izpreobrnil se seveda ne bodo, a dobro je, da vedo, kako mislijo trezni ljudje o njih nadutosti.

Ker je bil pisateljev namen, raznaniti Aškerca in odnošaje, v katerih se je razvijal, med širni svet, omenja tudi na več mestih našega abderitskega strankarstva. Tako pride tudi Mahnič s svojim Rimskim katolikom v poštev. Nam se pa zdi pozornost, s katero Krek Mahniča obdeluje, odveč in nezaslužena. Habeat sibi! Nasprotno je umestno, da Krek ob vsaki priliki poudarja Aškerčevo samobitnost in neodvisnost; le v liričnih pesmih se mu zdi epigon — Nachempfunder. Krek trdi, da je Aškerc v »tiranskih« motivih redkokdaj izviren, večjidel le epigon, posnemalec, kar bi bil tudi moral dokazati. A vendar potem nikjer ne dokazuje, kajti o onih, katere pod črto navaja (str. 55.), o Asnyku, Konopnicki, Adi Negri, ne trdi, da bi bili Aškerčevi originali. Drugih njegovih »vzorcev« pa ne omenja, saj jih tudi ne more. Koliko sličnih snovi se nahaja pri različnih pesnikih, a vendar jim kritik, ki pozna dovzetnost in agilnost pesniške duše, ne bo očital, da drug od drugega prepisujejo! Zato je tudi naravno, da mora Aškerc proti takim domnevam odločno protestirati. Ta domneva gotovo ni docela opravičena. Berite le lirične pesmi iz »Novih poezij«, in priznali bode, da jih preveva individualna Aškerčeva lirika. Dobro označuje Krek pesnika, ko pravi, da se bije v njegovi duši tragičen konflikt. To omenja takoj v uvodu in s tem pove, da hoče pesnika ocenjevati s psihološkega in socialnega stališča, ne pa dolgočasiti bralca z neprebavnim estetikovanjem in moralizovanjem. Primera z Viljemom II. se ne sme napačno umeti, da se ne zdi banalna. Kajti Krek ne primerja cesarja in pesnika niti njunih značajev in temperamentov, temveč le spor v njunem duševnem življenju. »Sed, amice, quaestio est«, je li Veljem res

tako demokratskega stremljenja, da bi ga to spravilo v konflikt s tradicijo njegovih očetov.

Mični knjižici je pač želeli, da se močno razširi med inteligentnim nemškim občinstvom. In to bi bilo 'Kreku gotovo v zaslugo in zadoščenje, če bi postal Aškerc poet, znan marsikom med Nemci. Zakaj je Prešeren v časti med njimi? Ker ga poznajo v svojem jeziku. In Samhaberjevo najboljšo pesniško delo so izvestno njegovi »Preschern-Klänge«. Ker pesnika ne umejo v njegovem jeziku, naj ga bero v lepih, kolikor mogoče vestnih prevodih. Krek je za te poskrbel s priznanja vredno vneto in srečno roko. Večina prevodov v knjižici je njegovih, ostali so Funtkovi in Selakovi. Vsi trije so znani kot izvrstni prevajalci. A ti prevodi niso nanizani drug k drugemu liki biseri na rdeči niti, ampak kritik jih je primerno vpletel med svoja premostravanja in sestavno razdelil, tako da omenja vse strani pesnikove individualnosti, prehajaje zdržema od lirskih pesmi na realistične, socialne, satirične.

A tuji bralci ne bodo izvedeli samo o Aškercu in spoznali njegove muze, še več, Krek jim riše sploh naše literarne razmere ravnokar prešle dobe in jih seznanja, dasi le na kratko, tudi z drugimi našimi slovstveniki. Malo preveč se peča s klerikalizmom, trdi celo, da »regira« na Kranjskem najradikalnejša smer te struje. Pač je treba obžalovati, kakor trdi Krek, da je med nami dosti ljudi, katerim je vera po šabloni veliko več nego življenje po večnih resnicah Kristovega nauka. — Svet bode zvedel, da je dr. Lampe kritik in modrijan v duhovniški obleki, a pravičen, dasi sodi po zahtevah katoliške estetike. V opazki k »Slovenski legendi« omenja protestantske dobe, najznačilnejša ilustracija zanjo je pač legenda sama, ki jo beremo imenitno prevedeno.

Malo premudro se mi zdi, da daje mladi kritik najmlajšim izmed slovstvene mladine strogoresne nauke, naj ne razkrivajo svojih boli svetu. Sploh je Krek hud nasprotnik liriskega pesništva. Takoj v prvem poglavju obsoja liriko, češ, da je to bolehalo, žensko in za umetnika prelahko delo: to reproducirati, kar vzbuja pri njem občutke in vtiske. A tako ob kratkem se lirika ne da obsoditi. Lirična pesem vzbuja v nas slične čute, kakršne ima pesnik; pri tem se naslajamo, ko čutimo, da nam duša skladno vibrira z glasovi, ki nam zvane iz pesnikove duše. Sicer se pa Krek sam, sam bije po ustih. Le berite par odstavkov petega in šestega poglavja, in uvidite, da Krek ni tako brezčuten Radamant, kakor se kaže. »Sliši se le pihljajoči dih gozdov in daljno šumenje Duba. Beseda se boji motiti božji mir te noči. Mi pa pričakujemo nekaj čudovitega, kar od daleč prihaja in spet daleč odhaja in kar vznemiri grobno tišino tega od sveta oddaljenega kraja. Čuj! Bajen peket med gorami. Šumi in grmi zamolklo in prtajeno. Kar se tesnoba prodre, in dvoje žarečih oči priplava visoko gori iz predora, za seboj vodeč sto lučic.« Tako more le pesnik opisovati bližanje ponočnega vlaka. Ni li to lirika v prozi? Še dosti takih mest bi se dalo navesti, ki svedočijo o rahločutni, lirski nadahnjeni duši. Ni li začetek šestega poglavja oda na prirodu, niso li krasota švicarskih jezer, spomini na Tela, samostanska veličastnost v Sv. Galu, sploh Švica z vso svojo prirodno razkošnostjo in življensko svobodo vzbudili kritiku-pesniku hrepenenja, da bi se naslajal ob poeziji, ki se harmonsko ujema z onimi vtiski? To Krek sam priznava, a ne s suhimi besedami, ampak s pristnim pesniškim vnosom.

Brezdvomno sta zadnji poglavji najlepši, kakor da bi bil Krek hotel ublažiti ono, kar je v četrtem zakrivil. V tem ocenjuje socialno smer Aškerc-

vega pesništva; nekatera izvajanja so precej medla in neutemeljena, vendar zanimiva, ker govori iz njih čisto individualno prepričanje, katerega mu nočemo kratiti.

Res segajo Aškerčeve socialne ideje včasih predaleč, in bralec se jih, ker se večkrat, dasi raznolično ponavljajo, rekel bi, naveliča, a radi tega pesniku vendar ne gre očitati, da si ni sam s seboj na jasnem. Je li bil Kaligula res tak grozovitež, kakor ga Aškerc opisuje, to vprašanje mi ne pride na misel, ko berem »Kaligulove igrače«, pač pa se mi ideja zdi tako aktualna, splošno veljavna, da ne iztikam dalje po zgodovinski verjetnosti omenjenega dejanja. Naših modernih vladarjev ni treba tu nič vpoštevati, in trditev, da so le-ti najmanj Aškerčevi tirani, je po mojem mnenju čisto odveč. Tako bi se dalo v četrtem poglavju še marsičemu oporekati, a v naslednjih dveh kritik ne razmotruje poezije več s profesorskim obrazom in akademično učenostjo, ampak z umetniško in pesniško izobraženim duševnim pogledom. Tu razklada na drobno lepote v pozicijah o človeški ljubezni in socialni bedi. »Anka«, ta biser iz pesnikove duše, stoji tu v krasnem prevodu. Sirota Anka, od vsega sveta zapuščena, povsod odganjana, sloni ob brezskrbno žuborečem potoku, mu toži svojo bedo in mu stavi globokomiselnost vprašanje, kaj da treba je sirot na svetu. A vodica skaklja smehljaje dalje, meneč: »Prva nisi, zadnja ne na svetu.« Ta prizor je pač vreden kista prvega umetnika. — V vseh teh pesmih oznanja pesnik, kakor Krek opravičeno navaja, prvi in največji zakon človeštva: Ljubi svojega bližnjega! Krek ni prav pogodil, ker to vedno poudarja; marsikdo, ki pesnika še ne pozna, bi utegnil domnevati, da je religiozni pesnik. Te tendence v Aškerčevi poeziji gotovo ni zaslediti.

Še nekoliko o jeziku Krekovem! Nemščina, v kateri piše Krek, je krasna, polna slikovitih izrazov in značilnih zvez, slog je ponekod lapidaren, a vedno umljiv, sploh pisava je verna priča samobitne individualnosti.

Tudi tiskarni gre primerna pohvala za lepi tisk in pripravno obliko, še večja pa podjetnemu založniku, kateremu je le želeli, da bi spečal zanimivo in lično knjigo daleč med svetom. Saj je tudi on pripomogel, da spozna širni svet poezijo, »ki je apoteoza misli svobodne in poveljanje vsega resnično lepega.«

J. W.-r.

Slovensko gledališče.

I. Dramske predstave. Velikega Shakespearja največje, najduhovitejše in najgenialnejše delo je njegov »Hamlet«, katerega smo videli na slovenskem odru prvič dne 28. decembra m. l. Da, trdi se lahko, da ga v svetovnem slovstvu ni dela, ki bi se moglo glede globokosti in obilja dalekovidnih misli staviti »Hamletu« na stran. Vse kar zmoreta človeški duh in človeško srce, vsak pojav življenske moči, vsaka potezica človeškega bitja nam stopa pred oči v tem čudovitem umotvoru! Otožnost in veselost, ljubezen in sovraštvo, modrost in blaznost, up in brezup, uporna samozavest in onemogla resigniranost, vse to nam je naslikal z najpristnejšimi barvami Shakespeare v svojem »Hamletu«. Pa ta humor, ta grozna ironija in ta poreči sarkazem, ki preveva to Shakespearjevo dramo! In kdaj je še kak pisatelj s tako bistrim in objektivnim očesom motril nagibe človeškega početja, kdaj kdo s tako malimi po-

tezami tako jasno očrtal značaj svoje dobe kakor Shakespeare v tem veličastnem proizvodu svojega mogočnega duha? . . .

Morda je bil baš »Hamlet« kriv, da so dvomili nekateri, da bi bil igralec Shakespeare pravi oče Shakespearjevih dram. Na prvi pogled se zdi res neverjetno, da bi bil človek, o katerem vemo samo, da je bil igralec, in katerega je najbrž samo slučaj privedel do tega »rokodelstva«, pisal drame tako tehtovite vsebine in tako mogočnega poleta. Toda pomislimo nekaj! Psihatri se še dandanes ne morejo načuditi, kako je mogel Shakespeare pri tedanjem stanju psihiatske vede podati tako istinite slike bolne človeške duše, kakor nam jo je podal na pr. baš pri svoji Ofeliji. Priznala je torej odločilna stran, da je pogodil Shakespeare v tem oziru bistvo človeške narave bolj, nego ga je mogel pogoditi kak zdravniški veččak njegovega časa. Ali ni dan s tem ključ do spoznanja, kako je ustvarjal Shakespeare? Ali ni dokazano s tem, da je pesniška intuicija vendar le nekaj, da ni bila docela zmota, ako so stari narodi smatrali pesnika za nekakega proroka, in da vendar nimajo povsem prav tisti, ki mislijo, da sme pisati pisatelj le o takih stvareh, katere je proučil sam, katere je videl na svoje oči?

Shakespeare nikakor ni bil tak vsevedež, kakor bi se dalo sklepati iz njegovih del. O marsikateri stvari, ki nam v njegovih dramah še dandanes grozno imponira, je on morda samo zvoniti čul, a da je zadel popolno resnico, do tega mu je pomogel njegov pesniški instinkt! Shakespeare je bil pač darovit človek, kakršen se niti eden ne porodi vsako stoletje! —

Toda vrnimo se k njegovemu »Hamletu«!

O »Hamletu« je spisanih že cele skladanice knjig. Zlasti značaj Hamletov sam na sebi je delal preglavice celo v resnici bistrovidnim, razboritim možem. Tako je dovedlo Hamletovo omahovanje, ki je vzrok, da se osveta zavlačuje, mojstra Goetheja do prepričanja, da je poglobitna poteza v Hamletovem značaju njegova nesposobnost, izvršiti to, kar mu je bilo naročeno, in kar je zahteval sam od sebe.

Jaz pa mislim, da se da njegovo vedenje razlagati tudi drugače. Sploh se meni njegov značaj ne vidi zagrnen v tako nepredorno temo, kakor se vidi nekaterim razlagateljem Shakespearjevih del. Hamlet nam podaja preveč jasne dokaze o odločnosti svoje volje in o svoji energiji, da bi mogli smatrati ono stališče Goethejevo za povsem istinito. Ko bi si Hamlet ne pomišljal, izvršiti osveto, ne bi bil — človek, ne bi bil zlasti — Hamlet! Kdo izmed nas, kateremu bi pripadla taka naloga, kakor je pripadla Hamletu, ne bi imel istih pomislekov? . . . A Hamlet je poleg tega mehka, nervozna, melanholična duša! . . . Dokaz temu je že to, kako mu razjeda srce gola zavest, da je njegova mati tako lahko pozabila njegovega očeta, in to predno le slutí, kaj se je dogodilo. Kakega flegmatika bi to ne ganilo toliko! Da celo potem, ko mu duh njegovega očeta razodene grozno resnico, ko mu veli, da naj se maščuje, odlaša in odlaša dano obljubo, se ne sme smatrati za slabost: to je le posledica notranjega boja, ki se ga loti spričo sprejete misije, in kakršen bi se lotil v enakem položaju pač vsakega, ki ima človeško srce v prsih, in naj bi tudi ne čutil tako nežno, kakor čuti Hamlet! Tu imamo že pri Shakespearju v obilici tiste duševne analize, katere je potreba pred vsem tudi modernemu pisatelju! . . .

Da ostane pri tem kaka potezica malce temna, je povsem naravno, ker na človeku tudi ni vse jasno! . . .

Mnogo so pisali tudi o tem, kako daleč sega Hamletova pretvara, oziroma, v koliko je smatrati njegovo govorjenje in početje za resno, in v koliko se skriva za njim namen, varati svoje obližje.

Moje mnenje je sledeče. Da Hamlet v resnici ni blazen, tudi mimogrede ne, o tem ni moči dvomiti. Posamezna dejanja njegova, ki se nam zde morda čudna, tako n. pr. to, da skoči v jamo, v katero so bili ravnokar pogreznili Ofelijino krsto, in se ondi zgrabi z Ofelijinim bratom, so pač znak abnormalnega dušnega stanja, a so le posledica skrajnega razburjenja živcev. Da pa se začne kazati blaznega, do tega so ga privedli drugi. Saj mu začno pravzaprav brez vsakega povoda podtikati blaznost in naravnost izzivljejo ga, da se začne delati blaznega. Če ga n. pr. Polonij vpraša: »Me li poznate, milostivi gospod?« mu pač ne more dati drugega odgovora, nego mu ga da! Ponorčeval bi se iz njega tudi kdo drugi, ki nima toliko soli v glavi, kakor je ima Hamlet! Hamlet se poprime uloge blaznikov, katero mu takorekoč vsilijo in to tem raje, ker si obeta, da dospe tako laglje do svojega smotra . . .

Nekaterim se zdi nejasno tudi razmerje Hamletovo do Ofelije; a če se vse natanko preudari, ne ostane tudi v tem oziru nič nejasnega. Hamlet sam pravi ob Ofelijinem grobu, da je bila njegova ljubezen do nje tolika, da bi je ne odtelala ljubezen štiridesettisoč bratov! Ljubil jo je torej, a da govori v tretjem dejanju v prvem prizoru navzlic temu tako trdo in odurno z njo, da ji navzlic temu svetuje, naj gre v samostan, je pripisavati deloma baš tako kakor mnogo drugega njegovi razdraženosti, deloma pa zakrivi Ofelija to sama, ker se da po očetu pregovoriti ter mu odpove ljubezen — vsaj to si mora on misliti, če mu začne vračati znake njegove naklonjenosti. Mož takega značaja, kakršen je Hamlet, pa ne prosjači ljubezni! Končno pa je vzrok tudi njegova obupanost in to, da je izgubil vso vero v človeštvo, da ji reče, naj ne spravlja grešnikov na svet . . .

Najtežje še je morda odgovoriti na vprašanje, je li Hamletova mati deležna pri umoru svojega soproga, oziroma, ve li za umor ali ne. Name napravi vtisk, da ne. Utemeljeval bi tudi to lahko, a naposled je to vendar preveč potranska stvar . . .

To bi bilo nekoliko opazk o Hamletu. Dotaknil sem se nekaterih reči, katere je omenjala tudi sicer naša kritika, ter povedal svoje nazore. Kdor pa bi hotel pisati temeljito, bi moral pač napisati celo knjigo! —

Ponavljali so Hamleta dne 5. januarja t. l.

Uprizoritev je bila obakrat prav lepa. Odlikoval se je v naslovni ulogi gospod Inemann. Spuščal se ni v podrobnosti, a podal nam je v lapidarnih potezah in ostrih konturah jasen obris Hamletovega značaja. — Jako prijetno nas je iznenadila gospodična Ogrinčeva v ulogi Ofelije. Kot blaznica je imela semtertja momente, ko so nam naravnost srce pretresali. Dober je bil tudi gospod Deyl, in sicer kakor v ulogi Laerta tako v ulogi igralca. Tudi vse drugo osebje je prav vrlo igralo, tako da je bilo občinstvo res lahko v vsakem oziru zadovoljno.

Dne 6. januarja t. l. smo imeli dve predstavi. Popoldne so ponavljali »Kmeta milionarja«, a zvečer je bil na vrsti spet enkrat »Materin blagoslov«, igra, ki je doma na našem odru, odkar imamo redne slovenske predstave. Pred petindvajsetimi leti je spadala med boljše igre našega repertoarja, dandanes

smatramo nje uprizoritev le kot koncesijo nekaterim slojem obiskovalcev slovenskega gledališča.

Endejevska veseloigra »Pri puščavniku«, spisal Benno Jakobson, katero smo videli dne 13. januarja t. l., je precej praznoten dramski tvor, ki je prišel pač le kot nekako mašilo na oder.

Dne 19. januarja se je predstavljala nova izvirna drama v štirih dejanjih, »Izmajlov«, spisal — po ideji dr. Iv. Tavčarja (»Tat«) — A. Aškerc. O tej jako zanimivi drami prinesemo oceno v 3. zvezku »Lj. Zvona«.

Z.

II. Operne predstave. Lahko okriljena muza-glasba, ki je v francoskih vodvilih »Mamzel Nitouche« in »Klarica«, oziroma tudi v marsikaterih dunajskih lokalnih igrah zvenela raz slovenski oder, si je priborila s Straussovim »Netopirjem« pri zadnjih predstavah tudi uvrstitev med repertoar našega opernega osebja. Ta samozavestni korak se ji je toliko lažje posrečil, ker ji je ravno »Netopir« kot smeli prvobornik med operetami ugledil pot i na druga in celo na izbirna dvorna gledališča. Dunajska dvorna opera je enako kakor berlinska opera z izrednim uspehom v zavist skladateljem resnejših opernih umotvorov uprizarjala Netopirja v presenetljivo velikem številu repriz. Tako se je n. pr. berlinska opera še septembra meseca lani ponašala s stoto uprizoritvijo »Netopirja«.

Sprejem »Netopirja« v repertoar oper je še doživel njega skladatelj, lani zamrl Johann Strauss. Z njim se je radovala izrednega tega uspeha velika garda gojiteljev dunajske muzike. In da ima Dunaj svojo glasbo, svojo, specifiško samo svojo glasbeno individualnost, je priznано. To je danes morda še nerazrešljivo dejstvo, da ima posamezen kraj svojo, le njemu samemu lastno glasbo, svojo narodno z neutajljivimi znaki posebnosti, torej svojo dušo, kakršno najdemo sicer le v enuncijacijah širših skupin ljudstva, naroda, plemena. Pripisovati ni tega morda samo slavnemu Dunajčanu Straussu, oziroma njegovim rodovini, saj ima Dunaj nebroj svojih skladateljev, kateri pišejo vsi enako pregnantno, izključno dunajsko glasbo, sorodno v vrtilinah, ki nam podajajo znake za svoj dunajski izvor.

Neka sladka sanjavnost se združuje v dunajskih motivih z lahkoživo temperamentnostjo, lahkomiselnost z vročim čutom, mesi se v njej razkošnost ob pogledu na krasno žensko bitje z radostjo do življenja, z nobleso v naslajanju z lepim, z rutino v uživanju veselja. Dunajska pesem navdušuje in vzradošča, pogreza se v sentimentalnost in se zopet dviga k vzklikujočemu veselju, ziblje se in vztrepetava, smejoča se z roso v očesu ko vznemljiva duša ob naziranju sveta z menjavajočimi svojimi prizori, ublaženimi s svitom razsvetljenega plesišča.

Produktivna dunajska glasba, ki ustvarja dan na dan nove pesmi, ki se širijo z Dunaja spričo svoje prikupljivosti po širnem svetu, nove kuplete, nove plesne melodije, po katerih pleše ponosna plesalka na dvornem plesu enako plamteče ko brhka dekline na plesišču kakega predmestnega koticika, se pojavlja posebno izrazovito v operetah, kjer ji je dana prilika, pakazati se v najbogatejši raznovrstnosti.

Straussov »Netopir« je med temi operetami klasičen vzor; danes nazivljejo »Netopirja« tudi komično opero, kar je gotovo značilno za njega umetniško vrednost, to tembolj, ko se vendar ne razlikuje »Netopir« po svoji obliki v ničemer od drugih del iste vrste. Lahkotni žaner dominira od konca do kraja

kakor v vsaki drugi opereti, plesni ritem prepleta dejanje, vse dejanje je uglasbeno v poskočnicah. Seveda je dejanje tudi toli veselo, da bi resnejša misel le motila. »Židane« volje sta dejanje in glasba in namenjena, tako židano razpoloženje vzbuditi tudi v uživalcu. In ako poudarjamo, da je bil ravno Strauss najspretnejši mojster v iznajdbi veselih, razposajenih in pri tem razkošnih plesnih ritmov in melodij, ne treba se še sklicevati na obče znano priljubljenost »Netopirja«, da ocenimo njega pomen kot glasbenega dela.

Izvršil se je pri nas »Netopir« prav povoljno; operni ensemble se je trudil kar največ, da zadosti svoji nalogi. Gurman operetnega žanra pogreša seveda lahkoživosti v smelem izvajanju, kakršne mu nudijo predstave po rutiniranih operetnih igralcih; takega nedostatka pa ne morejo izključiti tudi ne drugi operni odri, ker je opernemu pevcu spričo bistvene razlike med opernim in operetnim žanrom le prav težko, tekmoovati s svojim operetnim kolego. Morda je ravno to vzrok, da je Strauss navzlic sprejemu »Netopirja« v repertoar dunajske dvorne opere končno vendarle določil, da ostani »Netopir« v prihodnje rezerviran operetnemu odru gledališča ob Dunajščici. Poskus z »Netopirjem« bodi naši intendantci v poučilo da je i za naš operni oder opereta manj poželjivo poprišče za dosego popolnih uspehov.

Operetni ton je najbolje zadel gospa Polakova (Adela) kot izvrstna subreta in izvoljenka v proizvajanju brhke, dražestne razposajenosti. Znamenitega družnika je našla v gosp. Inemannu (ravnatelj Frank), divnem, vsestranskem mojstru-igralcu. Prav pohvalno je oceniti gosp. Desarija (Gabrijel Vesel-Eisenstein) za živahno igro in veselo pevanje. Gospici Carneri (Rozalinda) in Nočmi (princ Orlicanski) sta se odlikovali glasovno. Veselo vložko burkastega sluga Žabe sta izvrševala vsak po svoje eno pot g. Housa, drugo pot g. Verovšek. Gosp. Lebeda (Alfred) bi uspešneje uveljavil svoj mladi, dobri material, ko ne bi forsiral svojega glasu. Dobrega pevca se je izkazal g. Polašek; dosti manj srečen nego kot Vašek v »Prodani nevesti« je bil g. Pavšek kot dr. Slepič v »Netopirju«. Izmed igralcev ni pozabiti našega bonvivana g. Danila (notar Orel), kateri je seveda le z besedo in igro tekmoval s svojimi kolegami-pevci. Z naštudovanjem operete je g. kapelnik Benišek v novo utrdil svoj renomé kot izvrsten praktikus.

Zopet se je ponovila v že četrti zaporedni sezoni Viktorja Parme enodejanska opera »Ksenija«. Domača ta opera slovenskega skladatelja -- njegovo drugo operno delo -- izkazuje vse solčne in senčne strani, lastne delom iz dobe še neizkvašenega poželjenja po ustvarjanju umetnosti. Manjka še umirjenosti muzikalnega mišljenja, skladateljeva, po praksi še neukročena energija sega po efektu, po blišču uspeha. Ne vglablja se v čutenje, vrvenje skladateljnosti je še premočno, da bi se zadovoljilo s tiho pozicijo, in zato govori pregosto v najvišjem afektu z akcenti razdražene vzneljivosti. Karakterizovati seveda ne more pri tem glasba, kajti najvišji afekt ni primeren že početku, ker ga pridržujejo kakor narava tako umetniška načela najzadnji gradaciji razvoja misli. Nasprotno pa najdemo v »Kseniji« kot plod takega burnega skladateljskega tvorjenja niz najizbornejših žarnih melodij, ki morajo vplivati, to tembolj, ker je Parma kot inštrumentator mojster, ki ve in zna okititi svojo melodijo z najboljšim, kar ji pomore do veljave. Kaj da ustvarja čar, kaj da vzbuja drhtenje in sladko razpoloženje, to vse mu je znano, in vse pridobitve proučevanja najboljših del Italijanov -- in študiral je Parma očitno z velikim uspehom in z

resno vestnostjo — uporabi in zgradi delo, katero neodoljivo vpliva. Le glejte naše pevce, kako vedo iztakniti dano jim lepoto kantilenc, da se dajo od nje vznášati, da se ji vdado z vso vdanostjo.

Predstavljalci: gospica Carneri (Ksenija), g. Desari (Aleksij), g. Noll (vitez) in gospa Polakova (Tatjana) ter moški zbor so pod vodstvom g. kapelnika Beniška poskrbeli za najboljši uspeh zanimivega tega dela,

— oc —

Drugi redni koncert „Glasbene Matice“. Z odličnim vnanjim uspehom, kakršen pristoji v sijaju mnogoletnega plodonosnega delovanja v koncerten zavod prve vrste vzrasli »Glasbeni Matici«, se je izvršil tudi drugi letošnji redni koncert dne 17. januarja. Na pevski podij je postavila Matica to pot svoj šolski zbor, svoj nadobudni naraščaj, in prevzela je kot sodelovatelj komornega virtuoz Franca Ondrička, umetnika-goslarja svetovnega ugleda. In da se je obnesel poleg svetovnega virtuoz tudi šolski zbor, izpričuje dobro izšolanje našega naraščaja in služi koncertnemu vodji gosp. Hubadu v glasno priznanje njegovega na torišču zborovega vodstva neoporečno vestnega in uspešnega delovanja. Šolski zbor je nastopil v mogočnem številu mladih in najmlajših pevcev in pevkinj ob spremljevanju orkestra v dobro znanih zborih, fragmentih iz nedanjih oratorijskih prireditev še nepozabljenega spomina: »Nebesje oznanja mogočnost božjo« iz Haydnovega »Stvarjenja«, »Eia mater« iz Dvořákovega »Stabat mater« in »Alcluja« iz Händlovega »Mesija«; vrhutega so podali vokalno Foersterjev zbor »Beseda sladka, domovina!« Natančnost v izvršitvi, blagoglasje v polnozvočju in popolno obvladanje mladega zbora po vodjevi taktnici je vzbudilo opravičeno občudovanje in najboljše zadovoljstvo s temi zborovimi produkcijami, pri katerih se ni pogrešalo niti solistov s prav vrlimi glasovi. Da leži težišče »Glasbene Matice« ravno v njenih zborih in da ima v zborih svoje največje bogastvo, si uvidel, ko je nastopil za šolskim zborom še redni koncertni zbor društvenih pevcev in pevkinj, ki je ponovil iz vzporeda 1. koncerta ruskega skladatelja Cezarja Kjuja divni »Dve roži«.

Ondričkova igra na gosli, ki je zavzemala dobro polovico koncertnega večera, je odličila vzpored za aktracijo, o katere učinku ni trebalo biti v skrbeh, ko je Ondriček danes poleg Sarasateja najslavnejši, v glasbenem svetu nepristranski priznavan umetnik. Znamenito pozicijo, ki si jo je ustvaril ne še pred 20 leti, si je ohranil Ondriček do danes, zmagujoče veljave mu ni odvzel nobeden njegovih poznejših vrstnikov, dasi jih vstaja tuintam vsekdar precejšnje število. Nezmotljivo virtuoznost v vsemogočem obvladanju inštrumenta, kateremu se vda lahko vsaka težava, okriljuje moški proglobljeno pojmovanje, moč in sila vestnosti. Ondriček je priznan interpret klasične glasbe, zastopnik resne dostojanstvene smeri, nežno čuteč glasbenik, mojster v izražanju globokega čustvovanja. Vpliv na notranjost mu je sveteljši nego goli efekt, oduševljenosti prosti vtisk. Spričo takih svojstev si je prislužil virtuoz Ondriček tudi še ime in dobro doneč glas umetnika-glasbenika. Glasbeniška njegova temeljitost mu je tudi narekovala izber vzporeda, ki ga je ponudil pri koncertu »Glasbene Matice«; ne le virtuozno stran, predvsem muzikalno stran

je hotel naglašati v svojih produkcijah. Podal je simfonistiški zabarvano suito Raffavo in Bacha edino za gosli brez vsakterega spremljevanja prirejani preludij s fugo in končno svojo duhu Smetanove »Prodane neveste« vzorno se prilagajajočo fantazijo, okičeno in nasičeno z vsem, kar je svojstvo specifiški Ondříčkove skrajne virtuoznosti. Znameniti uspeh, ki ga je mojster s svojo presenetljivo igro dosegel, mu je dal priliko, zahvaliti navdušeno občinstvo s trojnimi dodatkom.

Vse hvalevrednega spremljevalca se je izkazal dunajskega konservatorja mladi absolvent g. Viljem Klasen, fin in nežno čutoč pianist, ki je dosegel tudi kot solist s Schüttovo »Reverijo« in s Chopinovo briljantno polonezo prav čaroben, najlepši uspeh.

Upodabljajoča umetnost.

Modelov za Prešernov spomenik je dospelo na razpisani natečaj sedmero. Umetniško zamišljeni so vsi, nekateri med njimi so naravnost genialno sestavljeni; lepi so zlasti nekateri reliefi. Eden model iz mavca pa je bil tako površno pospravljen v zabojo, da se je na dolgi vožnji po železnici, žal, razdrobil. Težko ga bo sestaviti. Imena slovenskih kiparjev, ki so poslali svoje osnutke, še niso znana, ker se priložena pisma z zaznamenovanimi gesli še niso razpečatila. Jury, čije udje so gospodje: arhivar A. Aškerc, stavbeni svetnik I. Duffé, ces. svetnik I. Franké, pisatelj Fr. Govekar, dež. višji inženir A. Klinar, drž. višji inženir A. Pavlin in ravnatelj I. Šubic, je imela sicer že dve seji; sklepi teh sej pa ostanejo še tajni, dokler se kaj definitivnega ne odloči. Samo toliko smemo rodoljubom, ki se zanimajo za Prešernov spomenik, za sedaj izdati: Kadar se imenovana jury odloči za katerega izmed poslanih modelov, napišemo seveda obširno študijo o vseh sedmerih modelih ter objavimo tudi imena konkurajočih kiparjev. Ta začasna notica bodi vsem Slovencem le v izpodbudo, da naj marljivo nabirajo potrebni — »nervus rerum«, brez katerega ne bode moči postaviti dostojnega monumenta. Doslej nabrana vsota je še jako skromna.

Nekdo, ki je modele videl.

☀ listek. ☀

Русскій кружокъ — Russkij kružók. Tisti časi so že zdavnaj minili, ko so prištevali »modernim« jezikom samo francoščino, italijansčino in angleščino. Nihče ne taj, da reprezentujejo Francozi, Lahi in Angleži narode z najstarejšo in najvišjo kulturo v Evropi; zaradi tega so tudi njih jeziki vsakomur potrebni, kdor hoče dotične bogate literarne proizvode uživati v izvirmiku. Toda, svet se suče — in tudi Slovani smo postali kulturni činitelj na svetu; zato so tudi slovanski jeziki že »moderni«. Najstarejšo literaturo imajo Čchi in Poljaki, in posebno v današnjih dneh je njih literatura na visoki stopinji ter silo bogato razvita. Jugoslovani napredujemo v kljub vsem zaprekam, in tudi jugoslovanske književnosti Evropi niso več terra incognita. Toda na svetu je že od nekdanj

imponovalo število, je imponovala po pravici množica, večina. Zato tudi bratje Rusi imponujejo s svojimi 80 milijoni. Čisto naravno je, da mora imeti tudi ruski jezik med vsemi slovanskimi jeziki največjo veljavo, ker ga govori največ ljudi, ker sega njegova oblast čez največje ozemlje v Evropi in v Aziji, in ker je ruščina jezik velike samostojne slovanske države. Zato se ruščina prišteva že nekaj desetletij med »moderne«, svetovne jezike. Veliki ruski pisatelji so znani že po vsem svetu. V vsaki moderni knjigarni in knjižnici najdeš Gogolja, Tolstega, Dostojevskega, Garšina, Čehova, Potepenka, Puškina, Lermontova, Turgenjeva i. dr. . . .

Zanimivo je gotovo, da n. pr. inteligentni Nemci, v političnem oziru najhujši antagonisti Slovanov, poznajo rusko literaturo med vsemi Neslovani najtemeljiteje. V Lipsiji so posebne knjigarne, ki izdajajo skoro samo ruska dela. V Nemčiji je ni univerze, kjer bi se ne predavala ruska literatura in ruski jezik. Pa tudi privatnih učnih kurzov za ruski jezik je na Nemškem po vseh velikih mestih, zlasti pa v Berlinu, kjer se posebno trgovski stan peča z ruščino.

Takisto pridno goje Lahí, Francozi in Angleži rusko literaturo in se uče ruskega jezika.

Koliko večjega pomena pa je ruski jezik za druge Slovanec!

Pustimo vsako romantično navdušenje, vsak nepotrebni sentimentalni entuziazem na strani, sorodna slovanska naša kri naj molči, molči naj čuvstvo — govori naj samo hladni, trezni razum!

In kaj nam pravi razum?

To nam pravi, da ima med vsemi slovanskimi jeziki ruski jezik največjo bodočnost! To je jasno ko beli dan in ne potrebuje dokazov. V kolikih izvodih se more razpečati dobra, svobodnomiselna moderna slovanska knjiga? Na to vprašanje bi nam najlože odgovorili naši založniki.

Hrvate in Srbe ločita latinica in cirilica. Pa tudi Srbohrvatov z Bolgari vred ni toliko, da bi mogel med njimi pisatelj živeti ob samem peresu. Čehi s Slovaki vred in Poljaki žive v ugodnejšem položaju. Češka in poljska živahnost, inteligentnost, energija in goreče rodoljubje je premagalo že veliko ovir.

Vsak narod pa teži naravno po razširjenju svoje duševne, kulturne moči. Simbol te kulturne moči in mogočen pospeševatelj te moči in te veljave je njegov jezik. Primerimo Angleže in Francoze. — Kateri izmed slovanskih jezikov ima največ šans, da postane svetovni jezik? Odgovor je lahek: ruščina! Zato mora biti pa ruščina tudi »medslovanski« jezik. Tako govori trezni razum. Politika nima pri tem ničesar opraviti. »Panslavizem« je prazno strašilo, s katerim so do najnovejšega časa plašili lokavi diplomatje lahkoverno občinstvo.

Diplomatje in nam zapadnim Slovanom sovražni žurnalisti so lahko brez strahu! Preteklost in sedanjost pričata, da se Rusi ne brigajo za usodo nepravoslavnih Slovanov. —

Zapadni Slovani se moramo s pomočjo obstoječih zakonov boriti sami za svoj obstoj in sami moramo skrbeti za svojo prosveto. Pri tem svojem kulturnem delu pa moramo vendarle težiti po neki višji duševni enoti, po neki občji duševni vezi med seboj. In to duševno medslovansko vez nam reprezentuje jezik bratov Rusov — ta krasni, polnglasni, krepki, plastični in mogočni slovanski jezik, ki nam je ključ do bogate zakladnice — ruske književnosti!

Razlogi za to, da se bodo Slovani sami morali v bodoče intenzivno priprijeti učenja ruskega jezika, so povsem praktične narave. Kako različna

so nemška narečja! Med gornještajersko, saksonska in pruska nemščino je gotovo večja razlika, nego pa med slovenščino, hrvaščino in ruščino . . . In vendar imajo vsi Nemci po vsem svetu samo eden književni in občevalni jezik!

Koliko narečij imajo Lahi in Francozi! Pa laški književni jezik je samo eden in francoski tudi samo eden!

Kdor je že kdaj občeval z drugimi Slovani, se je prepričal, da so od kraja silo mučne težave, ker se Slovenec in Čeh, Hrvat in Poljak, Rus pa Slovenec ne razumeta dobro. Toda sčasoma se privadi uho. Črez nekaj časa najdeš fonetični ključ. Prepričaš se, da med slovanskimi jeziki ni večje razlike nego med narečji nemškimi, laškimi itd.

No, nam Slovanom treba neke medsebojne vezi, nam treba obče slovanskega občevalnega, posredovalnega jezika! Če so si izbrali Nemci, Lahi, Francozi posebna narečja za občevalne, književne jezike — zakaj bi se Slovani ne mogli povzdigniti na višje stališče?

»Pa literature posameznih slovanskih narečij so že preveč razvite, posamezna slovanska plemena so se že preveč individualizovala, da bi se mogla odreči svojim jezikom ruščini na ljubo!« — tako se nam ugovarja. Temu ugovoru odgovorjamo:

Ni potreba, da bi se neruski Slovani odrekli svojim jezikom. To bi bilo sedaj tudi absolutno nemogoče!

Potrebno je pred vsem, da negujejo Slovani svoja narečja, potrebno je, da izobražujejo v teh narečjih zlasti ljudsko maso. Zato mora tudi intelgencija gojiti najprej svoje plemensko narečje, drugače je general brez armade, drugače obvisi v zraku.

Pa za medsebojni občevalni jezik lahko sprejmo Slovani ruščino. Zato pa je treba, da se je začno resno in temeljito učiti!

Poljaki znajo po večini skoro vsi ruski, saj so najbližji sosedje Rusov, in ogromna večina poljskega naroda prebiva itak v ruski državi. Čehi so temeljiti poznavalci ruskega jezika in ruske literature. Najvažnejša dela ruske literature so si že prevedli na svoj jezik. Po večjih čeških mestih imajo ruske krožke, po katerih se goji spoznavanje ruske literature — čisto po vzgledu sosedov Nemcev . . .

Na Bolgarskem je ruščina po srednjih šolah obligatna. Takisto je menda tudi na Srbskem, če ni morda gospod Milan v novejšem času drugače ukrenil. — Naši sosedje Hrvati se radi uče ruščine. Na zagrebški univerzi je stolica za ruski jezik in literaturo. »Matica hrvatska« pa posebno goji rusko literaturo; izdaje ruske klasike v prevodih in popularizuje spoznavanje Rusov in njih dežel . . .

No, tudi mi skromni Slovenci nismo več nevedneži v ruski literaturi.

Že pred kakimi 30 leti so se začeli prevajati ruski pesniki na naše narečje. Gospod Ivan Vesel in pa rajni Levstik, za njima Koseski, so bili prvi, ki so presajali cvetje ruske poezije na slovenski vrt.

»Slovenska Matica« je prinašala svoj čas prevode ruskih beletristov. »Slovan«, »Slovanski svet« in »Zvon« so veliko pripomogli k spoznavanju ruske literature, V novejšem času pa je objavila največ ruskih prevodov Gabrščekova »Slovanska knjižnica«. Prof. Hostnik je izdal slovnico in slovar ruskega jezika. Feljtoni naših dnevnikov in drugih političnih listov sploh radi prenašajo prevode iz ruske književnosti. Začetek je torej že storjen, led je prebit, ledina izorana.

Obžalovati je samo, da se na Slovenskem na nobeni šoli ne uči ruščina. Na naših srednjih šolah se bo prej ali slej morala uvesti ruščina, makari namesto grščine. Za sedaj pa bi bilo najboljšo, ko bi se namesto mrtve staroslovenščine poučevala živa ruščina. Saj je čisto krivo tisto šolsko mnenje, da je staroslovenščina potrebna za razumevanje slovanskih jezikov. To mnenje je še pred kratkim dobro ovrgel v našem listu prof. Ilešič. Živim ljudem dajte živih jezikov! —

Ker se torej v javnih šolah sedaj še ne moremo učiti ruščine, učimo se je sami, privatno!

Meseca novembra minolega leta se je bil otvoril v Ljubljani kurz za učenje ruskega jezika in literature. Brezplačni pouk je prevzel g. dr. Ludovik Jenko. Hkratu se je osnovalo posebno društvo pod imenom: »Русский кружок« (»ruski klub«), čigar poglaviti namen je učenje ruskega jezika in studij ruske literature. Pravila tega društva je deželna vlada kranjska že potrdila. Upajmo, da bode imelo to društvo mnogo trajnega praktičnega uspeha!

Andrej Andrejevič Kalašnikov.

Za Prešernov spomenik menda že delajo umetniki modele, a vsak, kdor se je lotil tega dela, gotovo težko pogrša, da ni nobene slike narejene o živem Prešernu. Umetnik mora torej po svoji fantaziji ustvarjati Prešernovo glavo, ne vedoč, kakšna je bila v resnici, ali podolgasta ali bolj okrogla, nadalje, kako visoko je bilo čelo, kakšen je bil nos in zlasti še podbradek, ki tudi daje obrazu karakteristično potezo. Na vse to bi se dalo z gotovostjo odgovoriti, ko bi se odprl Prešernov grob in bi glavo, ki je gotovo še ohranjena, premeril kak umetnik na vse kraje in tudi posnel po njej voščeno masko. Na koščeni podlogi se brez težave da glava popolniti, ker vsak anatom in tudi vsak umetnik ve, koliko je mehkih del, mišic in kože na glavi. Tudi telesna dolgost bi se pri tej priliki dala konstatirati. »Pisateljsko društvo« pa bi se naj obrnilo do politične in cerkvene oblasti v Kranju, da se mu dovoli odpreti Prešernov grob.

Dr. J. Vošnjak.

Med revijami. »Život«. Mjesečna smotra za književnost i umjetnost. Izdaje društvo hrvatskih umjetnika u savezu sa nekolicinom hrv. književnika. Uredjuje dr. Milivoj Dežman. U Zagrebu. 1900. Siječanj. Knjiga I., svezak I. »Život« bo prinašal tudi ilustracije; in že v prvi številki vidimo nekaj podob, katerih originale smo občudovali lani na razstavi v »Umjetničkom domu«. Prvi zvezek »Života« je jako spretno urejen in prinaša raznovrstno, zanimivo vsebino. Pesmi so priobčili: S. Kranjčević, V. Vidrić, M. Nikolić in Xeres de la Maraja. Novele in skice so spisali: V. Borota, A. G. Matoš in Ylajali. Kozarac je objavil svojo avtobiografijo; dr. Tresić Pavičić piše studijo o tragediji »Katarina Zrinjska«, dr. Miletić o laškem umetniku Ermetu Novelliju, Fr. Albini o hrv. glasbi, Jakša Čedomil o ital. književnosti, Nikola Andrić o nemškem Zagrebu, Ivanov o umršem slikarju Segantiniju, V. Kovačić o moderni arhitekturi, Fran Určić o češki umetnosti. V rubriki »iz književnog i umjetničkog svijeta« čitamo mnogo zanimivih beležk in kritik. »Smotra« se ozira po inozemskih revijah, in oddelek »Nove knjige« seznanja čitatelje z najnovejšimi književnimi prikaznimi, slovanskimi in tujimi . . .

